

Politiky a opatření Evropské unie pro boj proti nelegální migraci

Bc. Jiří Možný

Diplomová práce
2025

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta aplikované informatiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta aplikované informatiky

Ústav elektroniky a měření

Akademický rok: 2024/2025

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Bc. Jiří Možný
Osobní číslo:	A23383
Studijní program:	N1032A020003 Bezpečnostní technologie, systémy a management
Specializace:	Bezpečnostní management
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Politiky a opatření Evropské unie pro boj proti nelegální migraci
Téma práce anglicky:	European Union Policies and Measures to Combat Illegal Migration

Zásady pro vypracování

1. Zpracujte literární rešerši na dané téma.
2. Určete konkrétní cílovou skupinu migrantů v nelegální migraci.
3. Analyzujte legislativu EU a místní právní rámec členských států.
4. Proveďte posouzení hrozeb a rizik spojených s nelegální migrací.
5. Zhodnoťte aktuální stav a účinnost opatření v boji proti nelegální migraci.
6. Na základě provedené analýzy navrhněte zlepšení politik a opatření.

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. LUKÁŠ, Luděk, 2011, Bezpečnostní technologie, systémy a management I. Zlín: Radim Bačuvčík – VeRBuM. ISBN 978-80-87500-05-7.
2. VALOUCH, Jan, Projektování bezpečnostních systémů. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta aplikované informatiky, ISBN: 978-80-7454-858-1.
3. IVANKA, Ján. Mechanické zábranné systémy. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2010. ISBN 978-80-7318-910-5.
4. KŘEČEK, Stanislav. Příručka zabezpečovací techniky. Cricetus, 2022. ISBN 978-80-87603-13-0.
5. KHAIRALLAH, Michael. Physical Security Systems Handbook. Elsevier Science, 2005. ISBN: 978-0-7506-7850-6.

Vedoucí diplomové práce: **prof. Ing. Martin Hromada, Ph.D.**
Ústav bezpečnostního inženýrství

Datum zadání diplomové práce: **29. listopadu 2024**
Termín odevzdání diplomové práce: **30. května 2025**

doc. Ing. Jiří Vojtěšek, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Milan Navrátil, Ph.D. v.r.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 29. listopadu 2024

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění bez ohledu na výsledek obhajoby;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- jedno vyhotovení diplomové práce v listinné podobě bude ponecháno Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně k uložení;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá; neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že

- jsem na diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem řádně citoval; v případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou obsahově totožné.

Ve Zlíně, dne

.....
podpis autora

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá politikami a opatřeními Evropské unie v boji proti nelegální migraci. Nelegální migrace je jedním z klíčových témat současné evropské politiky, jelikož ovlivňuje bezpečnost, ekonomiku i sociální soudržnost členských států. Cílem práce je analyzovat současný stav nelegální migrace v Evropě, identifikovat klíčové cílové skupiny migrantů, posoudit právní rámec EU a jednotlivých členských států a vyhodnotit účinnost přijatých opatření.

Práce nejprve představuje teoretická východiska a historický vývoj nelegální migrace v Evropě. Dále se zaměřuje na analýzu právních nástrojů EU, jako je Dublinský systém, Schengenský prostor nebo agentura Frontex, a hodnotí jejich efektivitu. V následující části jsou posouzena rizika a hrozby spojené s nelegální migrací, včetně bezpečnostních, ekonomických a humanitárních aspektů. Na základě provedené analýzy práce identifikuje nedostatky stávajících opatření a navrhuje možné způsoby jejich zlepšení.

Výsledky této práce mohou přispět k hlubšímu pochopení problematiky nelegální migrace a nabídnout alternativní přístupy ke snížení jejího dopadu na Evropskou unii.

Klíčová slova: nelegální migrace, Evropská unie, migrační politika, Frontex, Dublinský systém, Schengenský prostor, bezpečnostní hrozby

ABSTRACT

This thesis examines the policies and measures of the European Union in combating illegal migration. Illegal migration is one of the key issues in contemporary European politics, affecting the security, economy, and social cohesion of EU member states. The aim of this study is to analyze the current state of illegal migration in Europe, identify key target groups of migrants, assess the legal framework of the EU and its member states, and evaluate the effectiveness of existing measures.

The thesis first presents the theoretical background and historical development of illegal migration in Europe. It then focuses on the analysis of EU legal instruments, such as the Dublin System, the Schengen Area, and the Frontex agency, assessing their efficiency. The following section examines the risks and threats associated with illegal migration, including security, economic, and humanitarian aspects. Based on this analysis, the study identifies shortcomings in the current policies and proposes possible improvements.

The findings of this thesis contribute to a deeper understanding of illegal migration and offer alternative approaches to mitigating its impact on the European Union.

Keywords: Illegal Migration, European Union, Migration Policy, Frontex, Dublin System, Schengen Area, Security Threats

Na tomto místě bych rád vyjádřil své upřímné poděkování panu prof. Ing. Martinu Hromadovi, Ph.D., který se ujal vedení této diplomové práce. Velice si vážím jeho odborného vedení, trpělivosti, konstruktivních připomínek i ochoty věnovat svůj čas a zkušenosti. Jeho podpora a zpětná vazba mi byla cennou oporou v průběhu celého zpracování tématu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	13
I TEORETICKÁ ČÁST	15
1 KONTEXT A PŘÍČINY NELEGÁLNÍ MIGRACE	16
1.1 VYMEZENÍ POJMU NELEGÁLNÍ MIGRACE	17
1.2 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NELEGÁLNÍ MIGRACI.....	19
1.3 HISTORICKÝ VÝVOJ NELEGÁLNÍ MIGRACE V EVROPĚ	22
2 CÍLOVÉ SKUPINY MIGRANTŮ PŘÍCHÁZEJÍCÍCH DO EU	24
2.1 CHARAKTERISTIKA NELEGÁLNÍCH MIGRANTŮ.....	24
2.2 ZEMĚ PŮVODU NELEGÁLNÍCH MIGRANTŮ	25
2.3 HLAVNÍ MIGRAČNÍ TRASY	27
2.4 MOTIVACE K NELEGÁLNÍMU VSTUPU	29
3 PRÁVNÍ RÁMEC A POLITIKA EU V OBLASTI NELEGÁLNÍ MIGRACE	32
3.1 KLÍČOVÉ PRÁVNÍ NÁSTROJE REGULUJÍCÍ NELEGÁLNÍ MIGRACI V EU	32
3.2 BUDOUCNOST PRÁVNÍHO RÁMCE EU	34
4 HROZBY A RIZIKA NELEGÁLNÍ MIGRACE	36
4.1 NELEGÁLNÍ PŘEKRAČOVÁNÍ HRANIC A ZÁTĚŽ PRO BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKY	36
4.2 RIZIKO TERORISMU A RADIKALIZACE	37
4.3 ORGANIZOVANÝ ZLOČIN A OBCHOD S LIDMI	38
4.4 NARUŠENÍ VEŘEJNÉHO POŘÁDKU A KRIMINALITA	38
SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	40
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	42
5 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI A JEJÍ CÍLE.....	43
6 ANALÝZA RIZIK NELEGÁLNÍ MIGRACE V RÁMCI EU	45
7 KOMPARAČNÍ ANALÝZA OPATŘENÍ EU	61
7.1 ČESKÁ REPUBLIKA	62
7.2 NĚMECKO.....	64
7.3 FRANCIE	66
7.4 ITÁLIE	68
7.5 ŘECKO.....	69
7.6 ŠPANĚLSKO	71
7.7 MAĎARSKO	73
8 SYNTÉZA KOMPARAČNÍ ANALÝZY ROZDÍLŮ A SPOLEČNÝCH RYSŮ JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ.....	75

9	NÁVRH OPATŘENÍ PRO POLITIKU EU	77
	SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	81
	ZÁVĚR.....	83

ÚVOD

Migrace jako přirozený společenský jev provází lidstvo po celou jeho historii. V moderní éře se však její povaha výrazně mění – globalizace, nerovnoměrný vývoj, ozbrojené konflikty, klimatické změny i rostoucí nerovnosti mezi regiony vedou k novým formám pohybu obyvatelstva, jež kladou zásadní nároky na politické systémy států i mezinárodní společenství. Evropská unie je dlouhodobě jedním z hlavních cílových regionů světové migrace, a to jak legální, tak i nelegální. Právě nelegální migrace – tedy pohyb osob mimo platný právní rámec – se stala v posledních dvaceti letech jedním z nejvíce diskutovaných a zároveň nejvíce polarizujících témat evropské politiky.

Od počátku migrační krize v roce 2015 se migrace stala z humanitární otázky i nástrojem politické mobilizace, bezpečnostním problémem a faktorem určujícím směřování evropské integrace. Unijní instituce i členské státy se ocitly pod tlakem veřejnosti, bezpečnostních složek, médií i mezinárodních partnerů. Zároveň se ukázalo, že evropský systém v oblasti migrace, azylu a návratové politiky trpí hlubokými strukturálními slabinami – chybí efektivní systém přerozdělování zátěže, návratová opatření narážejí na právní i praktické překážky a solidarita mezi státy je často nahrazována nekoordinovanými kroky a národními zájmy.

Diplomová práce se proto zaměřuje na komplexní analýzu politik a opatření Evropské unie, které mají za cíl omezit a řídit nelegální migraci, a zároveň hodnotí efektivitu těchto nástrojů jak na úrovni samotné EU, tak v rámci vybraných členských států. Práce kombinuje teoretický přístup, který objasňuje právní rámec, příčiny migrace a institucionální mechanismy, s praktickou částí, jež se soustředí na komparaci národních přístupů a analytické hodnocení rizik pomocí odborné metodiky.

Cílem práce není pouze popsat stávající opatření, ale kriticky zhodnotit jejich funkčnost, vzájemnou provázanost a schopnost reagovat na nové výzvy, včetně zneužívání migrace jako nástroje hybridní války, vzestupu populismu nebo selhávání návratové politiky. Klíčovou součástí práce je rovněž aplikace metodiky analýzy rizik, která systematizuje hrozby spojené s nelegální migrací a poskytuje podklad pro tvorbu efektivnějších opatření a strategií.

Zvolený přístup umožňuje uchopit problematiku v její šíři – od základního vymezení pojmů přes institucionální rámec až po konkrétní návrhy zlepšení politiky na základě identifikovaných nedostatků a rizik. Práce se zároveň snaží upozornit na potřebu propojit

bezpečnostní, humanitární a politické hledisko migrace tak, aby evropská politika nebyla reaktivní, ale proaktivní, realistická a zároveň postavená na hodnotách právního státu a lidské důstojnosti.

Téma diplomové práce má vysokou společenskou aktuálnost a zásadní význam pro budoucnost evropské integrace. Analýza přístupů jednotlivých členských států a návrhy možných zlepšení přispívají k diskuzi o tom, jak by měla vypadat migrační politika 21. století – politika, která bude současně účinná, spravedlivá a udržitelná.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 KONTEXT A PŘÍČINY NELEGÁLNÍ MIGRACE

Nelegální migrace se v průběhu posledních dvou dekad stala jedním z nejvýraznějších témat nejen v rámci vnitřní politiky členských států Evropské unie, ale rovněž v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU jako celku. Rostoucí počet případů nelegálního vstupu a pobytu cizinců na území Unie, zejména v souvislosti s událostmi jako byly tzv. arabské jaro, občanská válka v Sýrii, rozvrat Libye nebo dlouhodobá destabilizace oblastí Sahelu, podnítily potřebu systematického přístupu ke kontrole migrace. Přestože je migrace jako taková přirozeným a historicky konstantním jevem, její současná podoba představuje pro státy EU bezprecedentní výzvu.

Z hlediska evropského právního a politického diskurzu je důležité rozlišovat mezi legální a nelegální formou migrace. Zatímco první z těchto forem je regulována smlouvami, vízovým režimem, zákonem o pobytu cizinců a dalšími nástroji, druhá představuje porušení těchto pravidel a jako taková vyžaduje odpovídající institucionální reakci. Přesto je třeba přistupovat k nelegální migraci nikoli pouze jako k bezpečnostní hrozbě, ale rovněž jako k mnohohrstevnému společenskému fenoménu, který má své hluboké kořeny v kombinaci ekonomických, politických, environmentálních a sociálních okolností. [1]

Pojem „nelegální migrace“ může být do určité míry zavádějící, neboť migranti často nejsou „nelegální“ ve smyslu svého statutu jako osoby – jejich nelegálnost spočívá výhradně v jejich právním postavení vůči hostitelskému státu. Právě proto bývá v některých odborných a politických kruzích upřednostňováno označení „irregulární migrace“ (irregular migration), které více odpovídá mezinárodním právním standardům. I tak je však důležité si uvědomit, že nelegální migrace není pouze právní otázkou – jejím řešením nelze dosáhnout pouhou aplikací právních nástrojů, ale vyžaduje komplexní, mezioborový přístup, který zohledňuje jak příčiny, tak důsledky.

Zvláštní roli hraje také geografická poloha Evropské unie. Jako prostor zahrnující vysoce rozvinuté a relativně bezpečné země s vysokou životní úrovní se EU přirozeně stává cílem pro obyvatele oblastí zasažených konfliktem, chudobou či ekologickou katastrofou. Jižní hranice EU – zejména Středozemní moře – tak představují klíčovou vstupní zónu pro irregulární migraci, kde se naplno projevují jak humanitární rizika (například utonutí migrantů), tak bezpečnostní výzvy (například infiltrace organizovaného zločinu). [2]

S tím souvisí i skutečnost, že mnohé státy EU čelí složitému dilematu mezi ochranou základních práv jednotlivce a snahou zajistit integritu svých hranic a vnitřního pořádku. Na

jedné straně stojí závazky vyplývající z mezinárodního práva – především Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951, Listina základních práv EU či Evropská úmluva o ochraně lidských práv – a na straně druhé požadavky na účinné vynucování imigrační legislativy. Tato napětí pak nutí evropské instituce i členské státy hledat rovnováhu mezi efektivitou a legitimností přijatých opatření.

Nelze opomenout ani otázku veřejného mínění. S rostoucí medializací migračních toků a jejich dopadů na společnost se migrace – zejména v její nelegální formě – stala předmětem politických kampaní a veřejného diskurzu, často spojeného s nárůstem populistických a protiimigračních nálad. Tyto postoje mohou ovlivňovat podobu národní migrační politiky, a tím i evropské koordinace v této oblasti, neboť v rámci EU stále přetrvává napětí mezi zájmy jednotlivých států a cílem společného přístupu.

V tomto kontextu je cílem Evropské unie vytvořit dlouhodobě udržitelný rámec, který bude schopný vyvažovat bezpečnostní, humanitární a právní aspekty migrace. Právě nelegální migrace se stává jedním z hlavních zkoušek schopnosti EU prosazovat jednotnou politiku, která by odpovídala principům solidarity a sdílené odpovědnosti. [3]

1.1 Vymezení pojmu nelegální migrace

Při odborném zkoumání fenoménu nelegální migrace je nezbytné nejprve vymezit samotný pojem, s nímž práce operuje. Pojem „nelegální migrace“ totiž není zcela jednoznačný a v různých právních, politických a akademických kontextech může nabývat rozdílných významových odstínů. Jeho výklad se liší nejen mezi jednotlivými státy, ale i v rámci mezinárodního práva a institucionálních dokumentů Evropské unie. Právě tato terminologická nejednoznačnost činí z vymezení pojmu důležitý metodologický krok každé seriózní analýzy v oblasti migrační politiky.

Obecně lze říci, že nelegální migrace (někdy též označovaná jako irregulární migrace) označuje pohyb osob přes mezinárodní hranice bez odpovídajícího oprávnění, anebo následný pobyt na území státu v rozporu s imigračními pravidly tohoto státu. V širším slova smyslu může zahrnovat také případy, kdy jednotlivci vstoupí na území určité země legálním způsobem (například s turistickým vízem), avšak poté překročí povolenou dobu pobytu, poruší účel pobytu nebo se vyhnou registraci a legalizaci svého postavení. Z právního hlediska tedy neexistuje jednotný způsob, jakým by bylo možné nelegální migraci univerzálně klasifikovat – vždy je nutné zohlednit kontext konkrétní legislativy dané země či regionu.

Evropská unie v rámci své politiky využívá především pojmu „irregulární migrace“ (angl. irregular migration), který je považován za neutrálnější alternativu k termínu „nelegální migrace“ (illegal migration). Tato terminologická změna má svůj význam – označení „nelegální“ může být vnímáno stigmatizujícím způsobem a implikuje, že samotný migrant je „nelegální“, což odporuje základním principům lidské důstojnosti a rovného zacházení. EU tak postupně přistupuje k nahrazení termínu „illegal“ neutrálnějším výrazem „irregular“, který popisuje nikoliv osobu samotnou, ale její právní status vůči hostitelskému státu. [4]

Zásadním právním rámcem, který upravuje tuto problematiku, jsou především národní zákony členských států, Smlouvy Evropské unie, dále nařízení a směrnice v oblasti azylu a migrace a rovněž mezinárodní dohody a úmluvy, například Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 (tzv. Ženevská úmluva). V těchto dokumentech se zpravidla operuje s pojmy jako „neoprávněný vstup“, „pobyt bez povolení“, případně „osoba, která nesplňuje podmínky pro legální vstup nebo pobyt“, přičemž konkrétní právní důsledky se liší podle právního systému a typu porušení.

Je důležité rovněž rozlišovat mezi různými kategoriemi osob, které se mohou dostat do situace nelegální migrace:

- Osoby, které překročily hranice bez povolení – typicky se jedná o migranty, kteří vstoupili na území EU bez platného cestovního dokladu, víza nebo registrace na vstupním bodě. Tento typ migrace je často spojen s pašeráckými sítěmi a nelegálními přepravními trasami.
- Osoby s propadlým nebo zrušeným pobytovým oprávněním – například turisté, studenti nebo sezónní pracovníci, kteří na území EU zůstali i po skončení platnosti jejich víz či povolení.
- Žadatelé o azyl, jejichž žádost byla zamítnuta a kteří nevycestovali – tito jednotlivci se po právní stránce nacházejí v situaci nelegálního pobytu, pokud nevykonají rozhodnutí o návratu. [5]

V některých případech dochází k překryvu mezi kategoriemi migrantů – například ekonomický migrant může zároveň pocházet z oblasti zasažené konfliktem, avšak nesplňuje podmínky pro udělení mezinárodní ochrany, čímž se dostává do šedé zóny mezi legalitou a nelegálním statutem.

Z hlediska praktické politiky je vymezení pojmu nelegální migrace klíčové pro formulaci účinných opatření, která by měla být postavena nejen na represivních nástrojích (kontrola

hranic, návratová politika), ale rovněž na preventivních a humanitárních aspektech – například podpora legálních migračních cest, rozvojová spolupráce se zeměmi původu nebo ochrana zranitelných skupin migrantů.

V kontextu této práce bude pojem „nelegální migrace“ používán ve smyslu, který odpovídá přístupu Evropské unie – tedy jako neoprávněný vstup, pobyt nebo pokus o vstup na území EU mimo rámec platných právních předpisů, a to bez ohledu na motivaci dané osoby. Zároveň bude při analýze přihlédnuto k rozdílům mezi jednotlivými typy irregulárního pobytu a k právním i morálním dilematům, které tato problematika přináší. [6]

1.2 Faktory ovlivňující nelegální migraci

Nelegální migrace je ve svém jádru komplexní a mnohohrstevný jev, který nelze zredukovat na jednoduchý soubor příčin. Vzniká v důsledku prolínání celé škály faktorů, které působí na individuální i strukturální úrovni a často se navzájem posilují. Přestože každá migrační cesta je v určitém smyslu jedinečná a odráží specifickou životní situaci jednotlivce, lze na základě výzkumů, statistických údajů a dlouhodobého vývoje identifikovat několik klíčových faktorů, které společně formují migrační dynamiku směrem do Evropy. Tyto faktory se dělí na push faktory (vytlačující) – působící v zemi původu – a pull faktory (přitahující) – související s cílovou destinací.

V následujících podkapitolách jsou jednotlivé faktory podrobně analyzovány s důrazem na jejich specifickou roli v kontextu nelegální migrace do Evropské unie. [7]

Bezpečnostní a geopolitické faktory

Jedním z nejzásadnějších katalyzátorů nelegální migrace je přetrvávající nestabilita v některých regionech sousedících s Evropou. Ozbrojené konflikty, politická represe, kolaps vládních struktur a absence právního státu vytvářejí prostředí, v němž běžní občané ztrácejí nejen možnost důstojného života, ale často i základní jistoty, jako je fyzická bezpečnost, svoboda vyjadřování nebo přístup ke zdravotní péči. Migrační pohyby z oblastí jako je Sýrie, Afghánistán, Irák, Eritrea nebo Jižní Súdán jasně ukazují, že právě bezpečnostní situace hraje klíčovou roli při rozhodování lidí o opuštění domova – často bez právního rámce, tedy nelegálně.

Specifickým problémem v tomto kontextu je i rozvrat států, v nichž přestávají fungovat základní instituce, včetně kontrolních mechanismů na hranicích. V takových případech dochází ke ztrátě státní suverenity, což otevírá prostor pro pašerácké sítě a neformální

koridory, které umožňují masivní přesuny osob směrem k Evropě. Z hlediska politiky EU pak tyto faktory vyžadují nejen bezpečnostní reakci, ale i dlouhodobou zahraničněpolitickou strategii vůči tzv. třetím zemím.

Socioekonomické rozdíly a absence příležitostí

Přestože se často uvádí, že většina nelegálních migrantů přichází z důvodu akutní hrozby, velká část migračních toků má svůj původ v hluboce zakořeněných socioekonomických nerovnostech. V mnoha zemích subsaharské Afriky, ale i v některých částech Asie, se mladá populace potýká s chronickým nedostatkem pracovních míst, nízkou kvalitou veřejných služeb a velmi omezeným přístupem ke vzdělání. Nejde pouze o absolutní chudobu – významnou roli hraje také tzv. relativní deprivace, kdy jednotlivci porovnávají svou situaci s možnostmi, které vnímají skrze sociální sítě, média nebo příběhy lidí, kteří již migrovali.

Evropa je v tomto kontextu vnímána jako prostor ekonomické stability a vyšších životních standardů, což působí jako přitahující síla, zejména v kombinaci s tím, že oficiální cesty za prací jsou často neprůchodné. Nelegální migrace se tak může stát prostředkem dosažení ekonomických cílů, i za cenu značného rizika a právní nejistoty. [8]

Demografické tlaky

Demografický růst v rozvojových zemích, zejména v Africe, je natolik dynamický, že vytváří strukturální nerovnováhu mezi velikostí pracovní síly a možnostmi trhu práce. Například v některých západoafrických státech tvoří osoby mladší 25 let více než 60 % populace. Pokud tato mladá generace nenajde uplatnění ve své domovské zemi, stává se vysoce náchylnou k migraci – často bez jakékoliv právní garance.

Demografický tlak se navíc kombinuje s dalšími faktory – například se zhoršujícím se dopadem klimatických změn, které způsobují ztrátu zemědělské půdy, nedostatek vody nebo extrémní počasí. Mladí lidé jsou tak konfrontováni s realitou, v níž jejich budoucnost ztrácí ekonomický i environmentální základ. Tato situace přispívá k šíření fenoménu tzv. „migračních kultur“, kdy se migrace stává očekávaným a legitimním způsobem reakce na nepříznivé podmínky.

V této souvislosti odborníci upozorňují, že migrační tlak se v budoucnu pravděpodobně zvýší, pokud nedojde k zásadnímu přehodnocení politik v oblasti vzdělávání, zaměstnanosti a klimatu v partnerských zemích EU. [9]

Omezený přístup k legálním migračním možnostem

Evropská unie v současnosti disponuje jen velmi omezeným rámcem pro legální pracovní migraci občanů třetích zemí. Vstup do EU je většinou podmíněn vysoce kvalifikovaným zaměstnáním, sponzorstvím zaměstnavatele nebo rodinnými vazbami. Osoby, které se nacházejí mimo tento úzký rámec – zejména mladí lidé z Afriky, Blízkého východu a jižní Asie – tak zůstávají prakticky bez šance získat vízum či povolení k pobytu.

Paradoxem je, že řada evropských ekonomik čelí nedostatku pracovní síly v nízko kvalifikovaných profesích, například v zemědělství, stavebnictví, sociální péči nebo pohostinství. Tato pracovní místa však nejsou běžně zpřístupněna migrantům legální cestou, čímž vzniká poptávka po neformální pracovní síle. Migranti, kteří se do EU dostanou nelegálně, pak často pracují „na černo“, čímž se ocitají mimo právní ochranu a jsou vystaveni zneužívání.

V důsledku této disproporce vzniká de facto systém „dvourychlostní migrace“, v němž ti, kdo nemají právní nárok na vstup, volí irregulární cestu jako jedinou alternativu – navzdory rizikům spojeným s porušením zákona. [10]

Globalizace, digitalizace a informační prostředí

Rozšíření moderních technologií má zásadní dopad na dynamiku nelegální migrace. Přístup k internetu a chytrým telefonům umožňuje migrantům snadno získávat informace o migračních trasách, právních kličkách nebo o tom, jaké jsou podmínky pro azyl v jednotlivých zemích. Sociální sítě zároveň šíří idealizovaný obraz života v Evropě – často bez ohledu na realitu.

Migrace je tak motivována nejen reálnými podmínkami, ale i představami formovanými digitálními médii. V některých případech dochází k cílené dezinformaci, kdy pašerácké skupiny prostřednictvím aplikací nebo online inzerce slibují „bezpečné přepravy“, rychlé získání azylu nebo možnost legální práce po příjezdu. Tento digitální marketing výrazně snižuje informační bariéry, které v minulosti sloužily jako přirozená překážka migrace.

Digitalizace zároveň ztěžuje práci bezpečnostních a pohraničních složek, neboť pašerácké sítě operují anonymně, mezinárodně a často využívají šifrovanou komunikaci. Pro EU to znamená nutnost investovat do kyberbezpečnosti a zpravodajských kapacit v oblasti migrace. [11]

Převaděčské sítě a organizovaný zločin

Jedním z nejsilnějších faktorů, které udržují nelegální migraci při životě, je existence transnacionálních převaděčských sítí. Tyto sítě fungují jako vysoce organizované podniky, které využívají zranitelnosti jednotlivců k dosažení zisku. Nabízejí logistiku přes hranice, převoz po moři, falešné doklady, dokonce i inscenované rodinné vztahy, přičemž často spolupracují s korumpovanými úředníky a ozbrojenými skupinami.

Pašerácké operace jsou mimořádně lukrativní – odhaduje se, že miliardy eur ročně protékají nelegálními kanály, přičemž většina těchto prostředků není vystopována. Migranti, kteří využívají jejich „služby“, se velmi často stávají obětmi vydírání, násilí, znásilnění nebo ztráty života, zejména během přepravy přes poušť nebo Středozemní moře. Pro EU tak boj s převaděčstvím není pouze otázkou práva, ale i humanitární odpovědnosti. [12]

1.3 Historický vývoj nelegální migrace v Evropě

Vývoj nelegální migrace v Evropě je úzce spjat s proměnami geopolitické situace, hospodářských podmínek a institucionální integrace v rámci Evropské unie. Bezprostředně po druhé světové válce převládala legalizovaná pracovní migrace, kdy západoevropské státy aktivně přijímaly zahraniční pracovníky na základě dvoustranných dohod. Nelegální migrace tehdy nebyla považována za zásadní problém, neboť migrační politika byla vstřícná a pracovní síla žádaná. Obrat nastal v 70. letech v souvislosti s hospodářskou recesí a rostoucí nezaměstnaností, kdy většina států přistoupila k omezení legální migrace. Tento restriktivní přístup vedl k tomu, že migrace začala stále častěji probíhat mimo oficiální rámce, a postupně se vyprofilovala jako samostatný bezpečnostní a správní problém.

V 90. letech se fenomén nelegální migrace zintenzivnil v důsledku geopolitických změn, jako byl rozpad Sovětského svazu a války na Balkáně. Rozšiřování Schengenského prostoru vytvořilo tlak na vnější hranice EU a vedlo k zavedení koordinovanější azylové a vízové politiky, včetně přijetí Dublinské úmluvy. Nelegální migrace se stala více organizovanou, s rostoucí rolí převaděčských sítí. K zásadnímu zlomu došlo v roce 2015 během tzv. migrační krize, kdy do EU dorazil rekordní počet migrantů, z nichž velká část překročila hranice nelegálně. Tato situace odhalila slabiny evropského azylového systému, vyvolala politické napětí mezi členskými státy a vedla k přijetí krizových opatření včetně dohody s Tureckem a posílení agentury Frontex.

V současnosti, přestože migrační toky nejsou tak masivní jako v roce 2015, zůstává nelegální migrace trvalou výzvou. Objevují se nové trasy (např. přes Bělorusko nebo západní Balkán), a migrace se stále více využívá jako nástroj politického nátlaku. Evropská unie proto usiluje o vytvoření nového institucionálního rámce, který by kombinoval ochranu hranic, rychlejší azylové řízení a účinnější návratovou politiku. Historický vývoj tak ukazuje, že nelegální migrace v Evropě není izolovaným jevem, ale důsledkem komplexních změn, na které je třeba reagovat nejen represivně, ale také strategicky a v souladu s mezinárodním právem. [13]

Kapitola první vytváří teoretický a faktický rámec celé diplomové práce. Zaměřuje se na vymezení pojmu nelegální migrace a analyzuje základní příčiny tohoto fenoménu v evropském i globálním měřítku. Nelegální migrace je prezentována jako důsledek komplexní kombinace faktorů – od ozbrojených konfliktů, politického útlaku, ekonomické nestability a strukturální chudoby až po klimatické změny, porušování lidských práv nebo populační tlak. Dále jsou rozlišeny tzv. „push“ a „pull“ faktory, tedy vlivy vytlačující osoby ze zemí původu a zároveň motivující k přesunu do Evropské unie. Kapitola se také dotýká aktuálních trendů ve vývoji migračních toků a uvádí historický kontext, který objasňuje, proč se EU stala hlavní cílovou destinací pro velkou část nelegálních migrantů. Tato část práce poskytuje nezbytné zázemí pro porozumění migrační politice EU a jejím reakcím na tento složitý jev.

2 CÍLOVÉ SKUPINY MIGRANTŮ PŘÍCHÁZEJÍCÍCH DO EU

Evropská unie je v současnosti jednou z nejatraktivnějších migračních destinací na světě. Její geografická poloha, relativní politická stabilita, vysoký životní standard a komplexní systém sociálního zabezpečení činí z evropského prostoru cíl širokého spektra migrantů. Tito jednotlivci přicházejí s různými cíli, zázemím i motivacemi – od hledání ochrany před pronásledováním, přes snahu o ekonomické zajištění, až po sloučení s rodinou či únik před environmentálními hrozbami. Cílové skupiny migrantů, kteří směřují do EU, však nelze chápat jako jednotlý celek. Jsou tvořeny různorodými kategoriemi osob, jejichž postavení, potřeby a právní možnosti vstupu se zásadně liší.

Z hlediska evropského právního rámce rozlišujeme mezi migranty, kteří vstupují do EU legálně – například s pracovním, studentským nebo rodinným vízem – a osobami, které vstupují nebo pobývají na území EU bez platného povolení. Právě tato druhá skupina, označovaná jako nelegální (či přesněji irregulární) migranti, je v centru zájmu současné migrační politiky EU. Jejich počet, charakteristiky a způsob pohybu se v čase mění, přičemž na jejich přítomnost reagují jednotlivé členské státy často rozdílnými přístupy. [14]

V následujících podkapitolách bude analyzována právě tato specifická cílová skupina – nelegální migranti. Nejprve bude popsána jejich základní charakteristika, poté se text zaměří na země původu, hlavní trasy přesunu do EU a nakonec na motivaci, která vede k volbě nelegální cesty. Cílem je nabídnout komplexní pohled na tuto problematiku, který přesahuje zjednodušující mediální obrazy a přispívá k hlubšímu porozumění migrační realitě v evropském prostoru.

2.1 Charakteristika nelegálních migrantů

Nelegální migranti tvoří heterogenní skupinu osob, která se liší věkem, pohlavím, vzděláním, náboženstvím i kulturním zázemím. Společným jmenovatelem je však jejich právní postavení – vstup nebo pobyt na území členských států EU v rozporu s platnými imigračními pravidly. Do této skupiny spadají jak osoby, které překročily vnější hranici EU bez příslušného povolení, tak ti, kteří původně vstoupili legálně, ale později se dostali do irregulárního postavení, například překročením délky pobytu nebo ztrátou oprávnění k pobytu.

Z hlediska věkové struktury převažují mezi nelegálními migranty osoby mladšího a středního věku, přičemž značné zastoupení mají muži ve věku 18 až 35 let. Tento fakt souvisí

s fyzickou náročností migračních cest a s tím, že právě mladí muži bývají v rodině vysíláni jako „průkopníci“, kteří mají v nové zemi zajistit prostředky pro zbytek rodiny. V posledních letech však narůstá i podíl žen a rodin s dětmi, zejména z oblastí zasažených válkou nebo environmentální katastrofou.

Vzdělanostní struktura nelegálních migrantů je velmi proměnlivá. Přestože mnozí pocházejí z regionů s omezeným přístupem ke vzdělání, nelze opomenout skutečnost, že část migrantů má ukončené středoškolské nebo i vysokoškolské vzdělání, avšak z důvodu politické nestability či ekonomické stagnace nemůže své kvalifikace uplatnit ve vlastní zemi. Mezi nelegálními migranty se tak objevují jak manuálně pracující, tak lidé s odbornou kvalifikací, což má významné důsledky pro politiku integrace i návratů.

V rámci této skupiny se vyskytují i zvlášť zranitelné podskupiny, jako jsou nezletilí bez doprovodu, osoby se zdravotním postižením nebo oběti obchodování s lidmi. Právě tyto skupiny vyžadují zvláštní přístup ze strany státních i evropských institucí – nejen z hlediska právní ochrany, ale i z pohledu zdravotní a psychosociální podpory. [15]

2.2 Země původu nelegálních migrantů

Země původu migrantů hrají zásadní roli při utváření migračních toků a zároveň ovlivňují podobu evropské migrační politiky. Nelegální migrace do Evropské unie nevzniká v náhodných geografických lokalitách – její kořeny leží v oblastech, kde se dlouhodobě kumulují destabilizující faktory: válečné konflikty, ekonomický kolaps, autoritářské režimy, environmentální degradace nebo ztráta životních perspektiv, zejména u mladých lidí. Pochopení regionálního původu nelegálních migrantů je nezbytné pro efektivní plánování migrační a návratové politiky EU, stejně jako pro posuzování azylových žádostí či uzavírání readmisních dohod.

Blízký východ a Asie

Jednou z nejvýznamnějších oblastí původu nelegálních migrantů je region Blízkého východu. Klíčové státy v této oblasti – zejména Sýrie, Irák a Afghánistán – se vyznačují chronickou nestabilitou, ozbrojenými konflikty, vysokou mírou vnitřního vysídlení obyvatelstva a zhroucením základních státních struktur. V případě Sýrie došlo v důsledku občanské války k masivnímu exodu obyvatelstva, který kulminoval v roce 2015, ale pokračuje i v následujících letech. Přestože část těchto osob splňuje podmínky pro udělení

azyly, mnoho z nich vstupuje na území EU nelegálně a bez předchozí registrace, což komplikuje jejich identifikaci a správní řízení. Afghánistán, zejména po převzetí moci hnutím Tálibán v roce 2021, představuje z pohledu evropské migrační politiky jeden z nejproblematictějších případů. Zde se střetává humanitární povinnost poskytnout ochranu osobám ohroženým fundamentalistickým režimem s bezpečnostními riziky, která plynou z neproověřených a masových migračních toků. Nejasná role nevládních aktérů a kolaps institucí ztěžují spolupráci při ověřování identity migrantů i jejich případném návratu. Z jižní Asie pochází výrazné množství ekonomicky motivovaných migrantů – zejména z Pákistánu, Bangladéše a Indie. Tito migranti často přicházejí s úmyslem získat práci v EU, přičemž legální přístup k pracovním vízům je pro ně velmi omezený. Mnozí vstupují s turistickými vízy a poté zůstávají neoprávněně, jiní využívají pašerácké trasy vedoucí přes Írán, Turecko a Balkán. Ačkoliv žádosti o azyl z těchto zemí bývají zpravidla zamítnuty, návratová politika EU vůči těmto státům naráží na slabou spolupráci a pomalé uznávání občanství ze strany domovských úřadů.

Severní Afrika

Severní Afrika, konkrétně státy jako Maroko, Alžírsko, Tunisko, Egypt a Libye, představuje jak zdroj, tak tranzitní oblast migrace. Především Maroko a Alžírsko patří mezi tradiční země

původu migrantů, kteří do EU přicházejí především z ekonomických důvodů – často jako reakce na vysokou nezaměstnanost, chudobu a strukturální nerovnosti, zejména v méně rozvinutých vnitrozemských oblastech. Migrace ze severní Afriky je do určité míry historicky zakořeněná – vazby mezi těmito státy a zeměmi jako Francie, Španělsko nebo Itálie jsou dlouhodobé a často usnadňují sekundární pohyb v rámci již existujících komunit. Přestože se migranti z těchto zemí jen výjimečně kvalifikují na azyl, přicházejí do EU s vědomím, že návrat je obtížně vymahatelný. V některých případech využívají právních mezer, například neúplné identity nebo chybějící doklady, což znesnadňuje realizaci návratu a činí z jejich pobytu politicky citlivou otázku. Libye se v posledních letech proměnila především v hlavní tranzitní uzel. Zhroucení státních struktur po roce 2011 vytvořilo prostor pro působení převaděčských sítí, ozbrojených milicí a pašeráckých skupin, které se specializují na přepravu migrantů ze subsaharské Afriky do Evropy. Vzhledem k absenci funkční vlády není možné navázat efektivní bilaterální spolupráci, což dělá z Libye klíčový problémový bod evropské migrační politiky.

Subsaharská Afrika

Státy subsaharské Afriky patří mezi dlouhodobě nejvýznamnější zdroje irregulární migrace. Nigérie, Mali, Súdán, Eritrea, Guinea, Senegal nebo Burkina Faso čelí celé řadě problémů: politická nestabilita, ozbrojené konflikty, extrémní chudoba, nefunkční infrastruktura, vysoká porodnost a klimatické změny. Tyto faktory vedou k silnému migračnímu tlaku, který je často vnímán jako jediný způsob, jak uniknout životnímu bezvýchodí. Migranti z tohoto regionu jsou obvykle mladí, fyzicky zdatní muži, ale stále častěji také ženy a celé rodiny. Jejich cesta do EU bývá extrémně dlouhá, náročná a životu nebezpečná. Při přechodu přes Saharu a Libyi jsou vystaveni zneužívání, násilí, sexuálnímu otroctví a vydírání. Přestože někteří z těchto migrantů mají nárok na mezinárodní ochranu, většina zůstává v nejasném právním postavení a přežívá na okraji společnosti. Subsaharská migrace do EU je navíc podporována silnými diasporickými sítěmi, které poskytují logistickou i finanční pomoc nově příchozím. Z tohoto důvodu je migrační tlak z tohoto regionu považován za dlouhodobý strukturální problém, který nelze řešit pouze restrikcemi, ale vyžaduje komplexní rozvojovou a partnerskou politiku ze strany EU.

Východní Evropa a Kavkaz

Kromě klasických regionů přichází do EU také migranti z východní Evropy a Kavkazu – například z Ukrajiny, Moldavska, Gruzie či Arménie. Tito migranti často vstupují legálně, například na základě bezvízového styku, ale později překročí povolenou délku pobytu, případně pracují bez oprávnění. Významnou roli hraje tzv. cirkulární migrace, při níž se osoby opakovaně pohybují mezi domovinou a EU, často v souvislosti se sezónními pracemi. V souvislosti s válkou na Ukrajině došlo k výraznému posunu v postavení této skupiny. Zatímco část migrantů získala dočasnou ochranu podle směrnice Rady 2001/55/ES, jiní využili uprchlické vlny k nelegálnímu pobytu. Otázka návratu a integrace těchto osob zůstává otevřená a závisí na dalším vývoji konfliktu i politické vůli EU. [16]

2.3 Hlavní migrační trasy

Nelegální migrace do Evropské unie je prostorově organizovaný jev, který se realizuje prostřednictvím konkrétních migračních tras. Tyto trasy nejsou náhodné – formují se na základě geografických, politických, bezpečnostních i logistických faktorů, a často kopírují historické obchodní a kulturní koridory. Migrační trasy se přizpůsobují aktuálním

podmínkám: uzavírání hranic, zpřísnování ostrahy, výstavbě bariér nebo změnám legislativy v jednotlivých zemích. V důsledku toho jsou tyto cesty velmi dynamické – když se jedna uzavře, rychle se aktivuje náhradní varianta. Klíčovou roli v jejich udržování a provozu hrají převaděčské sítě, které nelegální migraci organizují jako formu výnosného podnikání.

V rámci evropského prostoru se obvykle identifikují tři hlavní migrační trasy: středomořská, balkánská a východní. Každá z těchto cest má své specifické charakteristiky, z hlediska počtu migrantů, jejich původu i způsobu přesunu.

Centrální středomořská trasa

Jedna z nejvytíženějších a zároveň nejnebezpečnějších cest vede z pobřeží Libye nebo Tuniska přes Středozemní moře do Itálie – zejména na ostrov Lampedusa nebo do Sicílie. Tato trasa je primárně využívána migranty ze subsaharské Afriky (např. z Nigérie, Eritrey, Súdánu, Mali), ale i z Bangladéše nebo Egypta. Podmínky přepravy jsou často extrémně nebezpečné – migranti jsou přepravováni v přeplněných gumových člunech bez dostatečných zásob vody, jídla či pohonných hmot. Právě na této trase dochází nejčastěji k úmrtím na moři. Zásahy evropské pobřežní stráže, agentury Frontex a humanitárních organizací zde probíhají pravidelně, ale jejich role je politicky i právně sporná.

Východní středomořská trasa

Tato trasa je využívána především migranty z Blízkého východu (zejména Syřany, Afghánci a Iráčany), kteří přicházejí přes Turecko do Řecka – buď přes pozemní hranici na řece Evros, nebo přes Egejské moře na ostrovy jako Lesbos, Samos či Chios. Vrcholem její vytíženosti byla migrační krize v roce 2015, kdy do Řecka touto cestou dorazily stovky tisíc lidí. Ačkoliv po roce 2016, v důsledku dohody EU–Turecko, počet příchozích výrazně poklesl, trasa zůstává aktivní. Řecko se dlouhodobě potýká s nedostatečnou kapacitou azylového systému a často přistupuje k tzv. pushbackům – nelegálnímu navracení migrantů přes hranici.

Balkánská trasa

Po překonání turecko-řecké hranice pokračují mnozí migranti směrem do Severní Makedonie, Srbska, Maďarska a dále do střední a západní Evropy. Tato tzv. západobalkánská trasa byla výrazně využívána v letech 2015–2016, přičemž dnes opět ožívá, zejména mezi Afghánci, Pákistánci a migranty z Bangladéše. Mnohé státy na této trase (např.

Maďarsko nebo Chorvatsko) zavedly přísné hraniční kontroly a fyzické bariéry, což vede k častému násilí na hranicích a porušování práv migrantů. Balkánská trasa zároveň ukazuje, jak důležitá je spolupráce se státy mimo EU, které fungují jako „pufr“ pro pohyb osob.

Západní středomořská trasa

Další významná cesta vede z Maroka a Západní Sahary přes Gibraltarský průliv nebo Kanárské ostrovy do Španělska. Tato trasa bývá využívána zejména marockými a subsaharskými migranty. Vzhledem ke geografické blízkosti Maroka a Španělska je tato cesta relativně krátká, ale riziková z hlediska počasí a silných mořských proudů. Přes časté hlídky a spolupráci mezi Marokem a Španělskem zůstává tato cesta stabilně aktivní.

Východní trasa přes Bělorusko

V posledních letech se aktivovala tzv. východní trasa, kterou podporoval běloruský režim jako forma nátlaku na EU. Migranti, často z Iráku, Sýrie či Jemenu, byli letecky přepraveni do Minsku, odkud byli organizovaně převáděni k hranicím Polska, Litvy a Lotyšska. Tento typ migrace představuje tzv. hybridní hrozbu, kdy se migranti stávají nástrojem politického konfliktu. EU v reakci na tuto situaci posílila ochranu hranic, čelila však i kritice za porušování práv migrantů.

Migrační trasy nejsou neměnné – reagují na politická rozhodnutí, dohody o návratech, posílení kontroly nebo přírodní podmínky. Zatímco některé cesty zůstávají trvale využívané, jiné se uzavírají nebo přesouvají. Tento pohyb má zásadní dopad na migrační politiku EU, protože komplikuje předvídatelnost a plánování. Z toho důvodu je třeba přistupovat ke správě hranic flexibilně a strategicky, za současného respektování lidských práv a mezinárodních závazků. [17]

2.4 Motivace k nelegálnímu vstupu

Motivace migrantů ke vstupu na území Evropské unie bez oprávnění je komplexní a vysoce individuální. Ačkoliv veřejná debata často zjednodušuje nelegální migraci na otázku ekonomických zájmů nebo zneužívání sociálního systému, ve skutečnosti se jedná o souběh různých „tlačících“ (push) a „přitahujících“ (pull) faktorů, které formují rozhodnutí jednotlivce opustit domov a pokusit se vstoupit do EU mimo legální rámec.

Jedním z nejvýznamnějších push faktorů je bezpečnostní situace v zemi původu. Války, ozbrojené konflikty, perzekuce ze strany státní moci nebo nedostatek právní ochrany přimějí mnoho lidí k útěku, přičemž legální cesty do EU – např. prostřednictvím humanitárních víz či přesídlovacích programů – jsou extrémně omezené. Lidé, kteří by jinak splňovali podmínky pro mezinárodní ochranu, tak často volí nelegální vstup, protože žádná jiná možnost neexistuje. Nelegální cesta pak paradoxně bývá jedinou „reálnou“ možností, jak se dostat do bezpečného prostoru a požádat o azyl.

Významnou roli hrají i socioekonomické podmínky – nezaměstnanost, chudoba, nedostatek příležitostí k profesnímu a osobnímu rozvoji. Zvláště mladí lidé v Africe, Asii či na Blízkém východě vnímají migraci do Evropy jako investici do budoucnosti, která – navzdory riziku – nabízí šanci na důstojný život. Často jde o strategické rozhodnutí celé rodiny, která vyšle jednoho člena s cílem finančně podpořit zbytek příbuzných doma. [18]

Z pull faktorů hraje zásadní roli obraz Evropy jako bezpečného a prosperujícího prostoru. Migranti si od EU slibují právní jistotu, osobní svobodu, zdravotní péči, vzdělání pro děti nebo možnost pracovat, byť i v neformální ekonomice. Přítomnost etablovaných diaspor, jazykové a kulturní vazby, ale i informace šířené prostřednictvím sociálních sítí posilují přesvědčení, že Evropa je dosažitelná a „stojí za to“.

Motivace k nelegální migraci posiluje také nízká dostupnost legálních vstupních cest. Evropská migrační politika je orientována zejména na vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, zatímco možnosti legální migrace pro osoby z chudších regionů jsou velmi omezené. Tento fakt vede mnoho lidí k přesvědčení, že nelegální vstup je jedinou cestou, jak překonat tuto strukturální bariéru.

Nelze opomenout ani roli převaděčských sítí, které často aktivně ovlivňují rozhodování migrantů. Převaděči vytvářejí iluze o snadném a rychlém přechodu do Evropy, šíří dezinformace a využívají zoufalé situace jednotlivců ke svému obohacení. V mnoha případech tak nejsou migranti svobodnými aktéry, ale oběťmi promyšleného obchodního systému.

Souhrnně lze říci, že motivace k nelegálnímu vstupu do EU je podmíněna kombinací vnějších okolností, individuálních očekávání a systémových nedostatků v legálních migračních kanálech. Efektivní evropská migrační politika proto nemůže být postavena pouze na restrikci, ale musí reflektovat příčiny migrace a nabídnout regulované a realistické alternativy, které sníží poptávku po nelegálních cestách. [19]

Ve druhé kapitole je pozornost zaměřena na charakteristiku osob, které vstupují na území EU nelegálním způsobem. Analyzovány jsou demografické a sociální profily nelegálních migrantů, přičemž zvláštní důraz je kladen na rozdíly podle věku, pohlaví, zranitelnosti a právního statusu. Kapitola rozlišuje různé formy nelegální migrace – ekonomickou, azylovou i migrační přes tzv. sekundární pohyb. Dále je popsána geografická struktura – tedy hlavní země původu migrantů, jejich výchozí situace a regionální souvislosti. Velká část textu se věnuje také migračním trasám, zejména centrální, východní a západní středomořské cestě, balkánské trase či pohybům přes východní hranice EU. Na závěr je pozornost věnována motivacím k nelegálnímu vstupu – od snahy uniknout válce až po hledání lepších ekonomických příležitostí. Kapitola ukazuje, že nelegální migrace není homogenní jev, ale různorodý soubor pohybů s odlišnými motivacemi, strategií a dopady.

3 PRÁVNÍ RÁMEC A POLITIKA EU V OBLASTI NELEGÁLNÍ MIGRACE

Evropská unie v reakci na rostoucí migrační tlaky – zejména po roce 2015 – postupně buduje komplexní právní a institucionální rámec pro řízení migrace, včetně té nelegální. Tato oblast spadá především do tzv. prostoru svobody, bezpečnosti a práva, který byl definován Smlouvou o fungování Evropské unie (SFEU). Právě v rámci této agendy EU postupně vytvářela systém pravidel a nástrojů zaměřených na kontrolu vnějších hranic, správu azylových řízení, návrat osob bez povolení k pobytu a posílení spolupráce mezi členskými státy.

Cílem této kapitoly je představit klíčové právní nástroje, které se podílejí na regulaci nelegální migrace, a zhodnotit jejich účinnost v praxi. Zvláštní pozornost bude věnována dublinskému systému, Schengenskému hraničnímu kodexu, směrnici o návratu a roli Agentury Frontex. V závěru kapitoly se zaměříme na aktuální kritiku dosavadního přístupu EU a na možné směry dalšího vývoje.

3.1 Klíčové právní nástroje regulující nelegální migraci v EU

Právní rámec EU v oblasti migrace je tvořen souborem nařízení, směrnic a mezinárodních dohod, které stanovují pravidla pro pohyb osob přes vnější hranice EU, postupy pro posuzování žádostí o azyl a pravidla pro návrat nelegálních migrantů do země původu.

Dublinský systém a jeho limity

Dublinský systém, definovaný aktuálně nařízením (EU) č. 604/2013, je právním nástrojem, který určuje, který členský stát EU je odpovědný za posouzení žádosti o mezinárodní ochranu. Jeho hlavním cílem je zabránit zneužívání azylového systému, předejít duplicitním žádostem a zajistit, aby každá žádost byla posuzována pouze jedním státem. Základním kritériem odpovědnosti je nejčastěji první vstup na území EU – tedy stát, přes jehož hranice migrant nejprve vstoupí, se stává odpovědným za jeho azylové řízení.

Ačkoliv dublinský mechanismus poskytuje formální jasnost, jeho praktická uplatnitelnost je dlouhodobě zpochybňována. Největší slabinou je nerovnoměrná zátěž pro hraniční státy, jako jsou Itálie, Řecko či Španělsko. Tyto země nesou nepoměrně vysokou odpovědnost za registraci a zpracování žádostí, a to i v případech, kdy migrant směřuje do jiného členského státu, například za příbuznými nebo do jazykově blízkého prostředí. Dublinský systém navíc

neřeší otázku dlouhodobé integrace, což vede k tzv. sekundární migraci, při níž žadatelé opakovaně mění stát pobytu v rámci EU.

V praxi je také velmi problematické provádět nucené přesuny osob zpět do „odpovědného“ státu – mnozí migranti tyto návraty odmítají, skrývají se nebo podávají nové žádosti. Z těchto důvodů je Dublinský systém vnímán jako zastaralý a neefektivní, což vedlo k návrhům jeho reformy v rámci nového Paktu o migraci a azylu. [20]

Schengenský hraniční kodex a správa hranic

Schengenský hraniční kodex (nařízení (EU) 2016/399) stanoví pravidla pro překračování vnějších hranic Schengenského prostoru. Jeho hlavním cílem je zajistit bezpečný a kontrolovaný pohyb osob přes hranice, přičemž definuje povinnosti členských států v oblasti kontrol, evidence vstupů a odmítnutí vstupu. Kodex také upravuje podmínky pro dočasné obnovení vnitřních hraničních kontrol, pokud je ohrožena veřejná bezpečnost nebo vnější bezpečnost EU.

V kontextu nelegální migrace je význam Schengenského kodexu zásadní, neboť představuje právní základ ochrany vnějších hranic. Členské státy jsou povinny provádět důsledné a systematické kontroly osob, které přicházejí z třetích zemí, včetně ověřování biometrických údajů a záznamů v informačních systémech jako SIS (Schengenský informační systém).

V praxi však dochází ke značným rozdílům v aplikaci kodexu, zejména mezi jižními a východními členskými státy. Tyto rozdíly vedou k nerovnoměrnému zatížení a v některých případech ke ztrátě důvěry mezi státy, které pak reagují obnovením vnitřních kontrol, čímž je fakticky ohrožena samotná podstata volného pohybu v rámci EU. Správa hranic je tedy nejen technickou, ale i politickou výzvou, která vyžaduje větší míru koordinace a sdílení odpovědnosti. [21]

Směrnice o návratu (2008/115/ES)

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES o návratu neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí je jedním ze stěžejních nástrojů EU v oblasti řízení nelegální migrace. Jejím cílem je vytvořit jednotný systém návratu osob, které nemají právo na pobyt, přičemž stanoví pravidla pro vydávání rozhodnutí o návratu, možnost dobrovolného vycestování, podmínky zajištění (detence), jakož i ochranu základních práv osob během celého procesu.

Směrnice deklaruje, že dobrovolný návrat by měl mít přednost před nuceným vyhoštěním, a stanovuje lhůtu 7 až 30 dnů pro vycestování. Pokud osoba nevycestuje, může být podrobena nucenému návratu. V případě ohrožení veřejného pořádku, bezpečnosti nebo pokud existuje riziko útěku, může být migrant umístěn do detenčního zařízení až na 18 měsíců.

Přes svůj harmonizační potenciál je směrnice kritizována za nízkou efektivitu. V praxi je vymožitelnost návratů omezená: chybějí cestovní doklady, země původu nechťejí migranty přijímat zpět, a právní procesy jsou často zdlouhavé. V důsledku toho zůstává v EU vysoký počet osob s nevymahatelným rozhodnutím o vyhoštění, což podkopává důvěru v migrační systém jako celek. [22]

Role Frontexu v řízení migrace

Agentura Frontex, oficiálně Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž, je klíčovým operativním aktérem v oblasti ochrany vnějších hranic EU. Od roku 2004, kdy byla založena, prošla výrazným rozvojem – především po roce 2015, kdy unie čelila bezprecedentní migrační krizi. Reformy v letech 2016 a 2019 posílily její mandát, pravomoci i zdroje.

Frontex dnes organizuje společné operace na hranicích, nasazuje techniku (např. drony, satelitní sledování), podporuje členské státy při registraci migrantů, a podílí se i na návratových misích. Disponuje stálým sborem až 10 000 pohraničnicků a patří mezi nejlépe financované agentury EU.

Její činnost však vzbuzuje kontroverze – kritici poukazují na nedostatečný dohled, případy porušování práv migrantů (např. tzv. pushbacky v Egejském moři) a neprůhlednost rozhodovacích procesů. Otázka legitimacy a odpovědnosti Frontexu se tak stává součástí širšího problému demokratické kontroly evropské migrační politiky. [23]

3.2 Budoucnost právního rámce EU

Současný právní rámec EU v oblasti nelegální migrace je rozsáhlý, ale zároveň roztříštěný a často neefektivní. Ačkoliv existuje formální základ pro jednotný přístup, v praxi je migrační politika výrazně ovlivňována národními zájmy a rozdílnou ochotou spolupracovat. Výsledkem je nejednotné uplatňování pravidel, nedostatečná solidarita a fragmentace právního prostoru.

K nejčastěji kritizovaným aspektům patří Dublinský systém, který systematicky přetěžuje některé státy, a nízká úspěšnost návratové politiky, která zpochybňuje věrohodnost právních

rozhodnutí. Dalším problémem je absence legálních cest migrace pro nízko kvalifikované pracovníky, což podporuje poptávku po nelegálních trasách a převaděčských sítích.

S cílem překonat tyto nedostatky představila Evropská komise v roce 2020 návrh Nového paktu o migraci a azylu, který usiluje o komplexní reformu systému. Pakt navrhuje zavedení tzv. flexibilní solidarity, rychlé hraniční řízení, zefektivnění návratů a lepší spolupráci se třetími zeměmi. Přijetí paktu je však pomalé a obtížné, zejména kvůli trvajícím neshodám mezi členskými státy.

Budoucnost právního rámce EU bude záviset na schopnosti vytvořit spravedlivý, funkční a důvěryhodný systém, který zohlední jak práva migrantů, tak potřebu ochrany vnějších hranic a vnitřní soudržnosti Unie. Bez širší reformy hrozí, že migrační politika EU zůstane i nadále reaktivní, nekoordinovaná a právně fragmentovaná. [24]

Třetí kapitola poskytuje přehled klíčových legislativních nástrojů a institucí, které tvoří základ evropské migrační a azylové politiky. Zvláštní pozornost je věnována tzv. Dublinskému systému, jenž upravuje odpovědnost jednotlivých členských států za posouzení žádostí o azyl, a jeho praktickým omezením. Dále je analyzován Schengenský hraniční kodex, který vymezuje pravidla pro správu vnějších hranic EU, včetně spolupráce při ochraně hranic. Kapitola popisuje rovněž Směrnicí o návratu 2008/115/ES, která stanovuje podmínky a postupy pro návrat osob bez oprávnění k pobytu. Významná část textu se věnuje agentuře Frontex, jejímu mandátu, pravomocím a rostoucímu vlivu v oblasti řízení migrace. V závěru kapitoly je podrobně rozebrána současná kritika unijního rámce – nedostatek solidarity, rozdílné implementace v jednotlivých státech, či nedostatečná efektivita návratové politiky. Kapitola uzavírá úvahami o budoucím směřování reformy evropského azylového systému.

4 HROZBY A RIZIKA NELEGÁLNÍ MIGRACE

Nelegální migrace je fenomén, který v sobě nese nejen humanitární a právní aspekty, ale také celou škálu bezpečnostních, společenských a správních rizik. Z pohledu přijímajících států představuje neregulérní pohyb osob přes hranice výzvu nejen pro efektivní správu azylových a návratových systémů, ale také pro udržení veřejného pořádku, ochranu občanské bezpečnosti a důvěru obyvatelstva ve schopnost státu chránit své území. Rizika se mohou projevit jak v krátkodobém horizontu (např. přetížení bezpečnostních složek, krizové situace na hranicích), tak dlouhodobě, například formou nárůstu kriminální aktivity nebo sociálního napětí ve vyloučených komunitách.

Je důležité zdůraznit, že samotná přítomnost nelegálních migrantů neznamena automaticky hrozbu pro společnost – většina z nich se chová nenápadně a usiluje o lepší život bez úmyslu porušovat zákon. Přesto však nelegální charakter jejich vstupu a pobytu s sebou nese určitá systémová rizika, která je nutné z pohledu veřejné politiky identifikovat a řešit. Tato kapitola se zaměřuje na čtyři hlavní oblasti, v nichž jsou bezpečnostní a společenské důsledky nelegální migrace nejvýraznější: zátěž bezpečnostních složek při ochraně hranic, riziko terorismu a radikalizace, napojení na organizovaný zločin a obchod s lidmi a konečně dopady na veřejný pořádek a kriminalitu.

4.1 Nelegální překračování hranic a zátěž pro bezpečnostní složky

Jedním z prvních a nejviditelnějších projevů nelegální migrace je tlak na vnější hranice EU. Překračování hranic mimo oficiální přechody nebo bez platných dokumentů je porušením zákona a představuje závažný problém pro státní správu a bezpečnostní orgány, které nesou odpovědnost za ostrahu státních hranic a kontrolu vstupu cizích státních příslušníků. Ve chvílích intenzivního přílivu migrantů (např. v roce 2015, nebo při krizi na běloruské hranici v roce 2021) dochází ke kolapsu stávajících kapacit, a to jak v oblasti personální, tak infrastrukturní.

Hraniční kontroly nejsou pouze technickým opatřením, ale představují první krok v celém procesu správního řízení, který zahrnuje registraci migrantů, prověření jejich totožnosti, bezpečnostní prověrku a předání odpovědným institucím. Pokud je tento proces narušen – např. kvůli masivnímu přílivu osob bez dokladů – dochází ke ztrátě kontroly nad migračním tokem a zvyšuje se riziko nelegálního setrvání migrantů na území EU bez jakéhokoli záznamu.

Zatíženy nejsou jen pohraniční složky, ale i vnitrostátní bezpečnostní a administrativní struktury – zejména policie, azylové úřady, soudy nebo zařízení pro zajištění cizinců. Dochází k přetížení registrů (např. EURODAC), problémům s identifikací osob, a v některých případech i ke zneužívání systému žadateli o azyl, kteří například podávají opakované žádosti ve více zemích. Taková situace nejen komplikuje správní řízení, ale zvyšuje i napětí mezi členskými státy. [25]

Z pohledu bezpečnostní politiky EU je proto nezbytné nadále posilovat spolupráci v oblasti hraniční kontroly, investovat do technologií (např. biometrické skenery, AI v detekci rizik), posilovat kompetence agentury Frontex a zajišťovat personální podporu státům na tzv. „vnější linii“ Unie.

4.2 Riziko terorismu a radikalizace

Téma možného spojení nelegální migrace s terorismem patří k nejcitlivějším oblastem veřejné debaty. Ačkoliv empirická data ukazují, že naprostá většina nelegálních migrantů nemá žádnou vazbu na násilný extremismus, nelze vyloučit, že migrační trasy mohou být zneužity k infiltraci bezpečnostně rizikových osob. Tento typ hrozby se ukázal zejména po teroristických útocích v Paříži (2015) a Bruselu (2016), kdy se ukázalo, že někteří pachatelé vstoupili do EU právě během migrační vlny přes Balkán.

Riziko spočívá nejen v nemožnosti ověřit totožnost některých migrantů, ale také ve slabých místech unijní spolupráce při sdílení bezpečnostních informací. Ne všechny členské státy mají přístup ke stejným databázím, koordinace je mnohdy zpožděná a chybí propojení informací mezi civilními a vojenskými složkami. V důsledku toho je možné, že osoby podezřelé z radikalismu uniknou pozornosti nebo se zapojí do organizovaných buněk až po svém vstupu na území Unie.

Kromě přímého rizika útoků však odborníci upozorňují i na riziko tzv. sekundární radikalizace. Migranti, kteří se dostanou do izolace, sociální nejistoty, frustrace z nenaplněných očekávání nebo diskriminace, mohou být zranitelní vůči působení extremistických skupin. Tato radikalizace se pak neodehrává pouze v mešitách nebo v online prostoru, ale i v neformálních komunitách a detenčních zařízeních. [26]

Prevence vyžaduje nejen důsledné bezpečnostní prověrky při vstupu, ale také efektivní integrační opatření, dostupnost psychologické a sociální podpory a zapojení komunit a

náboženských autorit do boje proti extremismu. Represe sama o sobě nemůže nahradit dlouhodobou a adresnou prevenci.

4.3 Organizovaný zločin a obchod s lidmi

Nelegální migrace je často propojena s činností organizovaných zločineckých sítí, které profitují z přepravy osob, vydírání migrantů, obchodování s doklady a využívání pracovního nebo sexuálního vykořisťování. Tyto sítě fungují přeshraničně, jsou flexibilní, digitálně propojené a často se prolínají s jinými formami kriminality – např. s obchodem se zbraněmi, drogami nebo praním špinavých peněz.

Pašování migrantů je v mnoha případech vedeno na profesionální úrovni – s logistickou podporou, zajištěnými úkryty, transportními prostředky i padělanými doklady. Migranti za tuto „službu“ často platí vysoké částky, přičemž po cestě bývají opakovaně okrádáni, zneužíváni nebo dokonce zotročováni. Zvláště ohrožené jsou ženy a děti, které se stávají oběťmi obchodování s lidmi.

Evropská unie reaguje na tyto jevy prostřednictvím legislativních nástrojů – např. směrnicí 2011/36/EU o prevenci a potírání obchodování s lidmi – i operativní spoluprací s Interpolem, Europolem a Frontexem. Klíčové je zajištění důkazů, mezinárodní spolupráce, ochrana svědků a nabídka právní pomoci obětem. Výzvou zůstává fakt, že migranti se často bojí spolupracovat s úřady, protože se sami nacházejí v nelegálním postavení, a tudíž riskují detenci nebo deportaci. [27]

4.4 Narušení veřejného pořádku a kriminalita

Nelegální migrace může také vést k nárůstu napětí ve společnosti, zejména v situacích, kdy místní obyvatelstvo vnímá přítomnost migrantů jako ohrožení svých ekonomických zájmů, kulturních hodnot nebo bezpečnosti. Sociální vyloučení, nejisté právní postavení migrantů a omezené integrační kapacity mohou vést k vytváření marginalizovaných komunit, v nichž roste kriminalita a nedůvěra vůči institucím.

Některé výzkumy ukazují, že mezi osobami pobývajícími nelegálně existuje vyšší riziko účasti na drobné kriminalitě – zejména krádežích, podvodech, práci „na černo“ nebo porušování veřejného pořádku. Nejedná se však o organizovanou trestnou činnost, ale spíše o důsledek ekonomické nouze, nemožnosti legálního výdělků nebo absence přístupu k základním službám.

Z pohledu hostitelských společností je však i tato forma kriminality vnímána negativně a zvyšuje odpor veřejnosti vůči migraci obecně, bez ohledu na to, zda jde o legální nebo nelegální pobyt. Vzniká tak bludný kruh – čím více jsou migranti vytlačováni mimo systém, tím vyšší je pravděpodobnost, že budou vnímáni jako bezpečnostní hrozba, což následně legitimizuje další restrikce.

Efektivní migrační politika musí proto pracovat nejen s nástroji bezpečnostními, ale i sociálně-preventivními – dostupnost práce, vzdělání, sociální asistence a právního poradenství jsou klíčové pro prevenci sociálního úpadku a kriminality. [28]

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na rizika a potenciální hrozby, která s sebou fenomén nelegální migrace přináší pro jednotlivé členské státy i EU jako celek. Rozčleněna je do několika tematických oblastí: bezpečnostní rizika (včetně terorismu a radikalizace), kriminální hrozby (např. obchod s lidmi, organizovaný zločin), rizika spojená s veřejným pořádkem a zátěží pro bezpečnostní a administrativní složky státu. Kapitola ukazuje, že nelegální migrace představuje výzvu nejen z humanitárního hlediska, ale také z pohledu veřejné bezpečnosti, správy hranic a soudržnosti společnosti. Součástí kapitoly je i přehled dopadů na veřejné finance, integrační kapacity a politickou debatu v jednotlivých členských státech. Text klade důraz na to, že vnímání rizik bývá často subjektivní a mediálně formované, ale zároveň varuje před jejich podceněním v rámci komplexního přístupu k migrační správě.

SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Teoretická část této práce se zaměřila na komplexní analýzu fenoménu nelegální migrace v kontextu Evropské unie. Byla představena jak základní východiska migrace, tak její struktura, právní rámec a bezpečnostní dopady. Výchozím bodem byl rozbor širšího kontextu nelegální migrace, její definice a faktorů, které tento jev ovlivňují – od ozbrojených konfliktů a ekonomické nerovnosti až po selhání správy v zemích původu a nedostatek legálních migračních cest. Zároveň bylo zdůrazněno, že migrace jako taková není homogenní – naopak, cílové skupiny migrantů jsou velmi různorodé a zahrnují jak žadatele o mezinárodní ochranu, tak ekonomicky motivované jednotlivce, nezletilé bez doprovodu nebo oběti převaděčství.

Následně se text zaměřil na hlavní směry nelegální migrace do EU – geografické trasy, země původu migrantů a motivace k nelegálnímu vstupu. Ukázalo se, že migrační pohyby jsou dynamické a přizpůsobují se aktuálním politickým a bezpečnostním podmínkám, přičemž významnou roli hrají jak externí faktory (krize, války, chudoba), tak interní faktory v EU (poptávka po pracovní síle, přítomnost diaspor, právní mezery). Migrace je také často podporována sítí organizovaného zločinu, která zajišťuje přepravu osob i padělání dokumentů.

Třetí kapitola se věnovala právnímu a institucionálnímu rámci EU v oblasti nelegální migrace, který je postaven na několika klíčových nástrojích – Dublinském systému, Schengenském hraničním kodexu, směrnici o návratu a činnosti agentury Frontex. I přes formální vyspělost tohoto systému vykazuje praxe řadu slabin: neefektivní návraty, přetížení hraničních států, roztržitost aplikace pravidel a nedostatek solidarity mezi členskými státy. Nově navrhovaný Pakt o migraci a azylu se pokouší tyto nedostatky odstranit, avšak jeho přijetí a implementace naráží na politické rozpory v rámci Unie.

Závěrečná teoretická kapitola byla zaměřena na bezpečnostní a společenská rizika spojená s nelegální migrací. Byla identifikována čtyři hlavní problematické oblasti: přetížení bezpečnostních složek, riziko terorismu a radikalizace, napojení na organizovaný zločin a narušení veřejného pořádku. Bylo však zdůrazněno, že tato rizika nejsou nezbytně způsobena migranty samotnými, ale často jsou důsledkem nefunkčního systému řízení migrace, slabé integrace, absence právních nástrojů a selhání politiky prevence.

Celkově teoretická část ukazuje, že nelegální migrace je mnohovýrovný jev, který nelze efektivně řešit izolovanými opatřeními. Je zapotřebí komplexní a koordinovaný přístup,

který propojí ochranu hranic, účinnou návratovou politiku, důslednou registraci, ale zároveň i humánní zacházení, prevenci radikalizace a legální alternativy k nelegální migraci. Pouze na tomto základě je možné budovat dlouhodobě udržitelnou a zároveň bezpečnou evropskou migrační politiku.

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 ÚVOD K PRAKTICKÉ ČÁSTI A JEJÍ CÍLE

Praktická část této diplomové práce navazuje na teoretický rámec a zaměřuje se na konkrétní aplikaci získaných poznatků při hodnocení opatření Evropské unie a vybraných členských států v oblasti boje proti nelegální migraci. Cílem je analyzovat, do jaké míry jsou unijní politiky efektivní, jakým způsobem se promítají do praxe v jednotlivých zemích a jaké existují rozdíly v implementaci konkrétních nástrojů.

V rámci praktické části je kladen důraz na srovnání přístupů sedmi členských států EU – České republiky, Německa, Francie, Itálie, Španělska, Řecka a Maďarska – které reprezentují různorodé geografické, politické a institucionální podmínky. Pozornost je věnována nejen právnímu rámci a institucionálním opatřením, ale také migračním statistikám, návratové politice, azylovým procedurám a strategii ochrany hranic.

Významnou součástí praktické části je analýza rizik, která identifikuje klíčové hrozby spojené s nelegální migrací a hodnotí jejich míru závažnosti na základě systematického přístupu. Výstupy této analýzy následně slouží jako podklad pro návrhovou část práce, která formuluje doporučení pro zefektivnění evropské migrační politiky.

Metodologie praktické části

Při zpracování praktické části byla zvolena kombinace komparativní analýzy a metody hodnocení rizik.

1. Analýza rizik – metoda matice rizik

Druhou použitou metodou je hodnocení rizik pomocí rizikové matice, která umožňuje kvantitativně vyjádřit:

- pravděpodobnost výskytu (P) daného rizika,
- závažnost dopadu (D) na bezpečnost, správu migrace a stabilitu systému.

Pro výpočet rizikového skóre bylo použito jednoduché bodové hodnocení v rozsahu 1–5:

- Rizikové skóre: $R = P \times D$
- Podle výsledné hodnoty bylo riziko zařazeno do jedné ze čtyř kategorií: nízké, střední, vysoké, kritické.

Identifikovaná rizika vychází z evropského i národního kontextu a pokrývají bezpečnostní, institucionální, sociální i politické aspekty.

Celý proces je doplněn tabulkami, které zajišťují přehlednost a interpretovatelnost výsledků.

2. Komparativní analýza států

Srovnání jednotlivých států probíhá na základě několika proměnných:

- vývoj nelegální migrace (počty zachycených migrantů, žádostí o azyl, návraty),
- implementace právních a institucionálních nástrojů EU,
- úroveň ochrany hranic, účast na relokačních mechanismech a návratové politice, • politické a bezpečnostní reakce.

Data byla čerpána především z oficiálních zdrojů – Eurostat, Frontex, EASO (EUAA), vnitrostátní ministerstva a strategické dokumenty.

Výsledná analýza slouží jako podklad pro návrhovou část a umožňuje stanovit priority pro další směřování evropské migrační politiky.

6 ANALÝZA RIZIK NELEGÁLNÍ MIGRACE V RÁMCI EU

Nelegální migrace představuje jednu z nejzávažnějších a nejkomplexnějších výzev, kterým Evropská unie v posledních letech čelí. Zatímco některé aspekty tohoto fenoménu – například příčiny nebo právní rámec – lze uchopit prostřednictvím standardních analytických nástrojů, samotné dopady migrace vykazují silnou variabilitu, obtížnou předvídatelnost a zásadní přesahy do různých sfér fungování státu i společnosti.

Z tohoto důvodu je nezbytné přistupovat k problematice nelegální migrace také z pohledu řízení rizik, tedy systematického zhodnocení potenciálních hrozeb, jejich pravděpodobnosti výskytu a dopadu na klíčové funkce Evropské unie a jejích členských států. Analýza rizik poskytuje nástroj, který umožňuje nejen identifikovat nejzranitelnější oblasti, ale také formulovat doporučení pro prevenci, mitigaci či zvládání krizových situací.

Tato kapitola si klade za cíl:

- představit aplikovanou metodiku analýzy rizik založenou na bodovém hodnocení pravděpodobnosti a dopadu (tzv. matice rizik),
- kvantifikovat jednotlivá rizika spojená s nelegální migrací v pěti hlavních oblastech (bezpečnostní, institucionální, sociální, politická a geopolitická),
- a nakonec tato rizika vyhodnotit, kategorizovat a komentovat z hlediska jejich relevance pro strategické řízení migrační politiky na úrovni EU.

Výsledky analýzy poskytují přehledný rámec pro pochopení současného stavu i možných slabín systému. Zároveň slouží jako základ pro návrhovou část práce, která se zaměřuje na doporučení a budoucí směřování evropské migrační politiky.

Tabulka č. 1 slouží k určení hodnoty pravděpodobnosti vzniku rizika, které jsou v tabulce slovně vyjádřeny i komentářem. Při identifikaci rizik v řešeného objektu bylo důležité určit hodnotu pravděpodobnosti neboli četnosti možného vzniku rizika na škále 1 – 5.

Pravděpodobnost vzniku rizika - P	Komentář	Hodnota
Velmi vzácné	Riziko se téměř nevyskytuje, historicky velmi ojedinělé případy	1
Nepravděpodobné	Riziko se objevuje výjimečně, ale není zcela vyloučené	2
Možné	Riziko se objevuje občas, existují doložené případy	3
Pravděpodobné	Riziko se vyskytuje pravidelně nebo v několika zemích	4
Velmi pravděpodobné	Riziko je běžné, vyskytuje se velmi často napříč EU	5

Tabulka 1 Pravděpodobnost vzniku rizika, zdroj vlastní

V tabulce č. 2 jsou uvedeny závažnosti nežádoucích vlivů a událostí, které mohou vzniknout nebo už dříve vznikly. Stejně jako u tabulky č. 1 jsou zde slovně vyjádřeny závažnosti dopadů i s komentářem a následným určením hodnoty ve škále 1 – 5.

Závažnost dopadů - D	Komentář	Hodnota
Zanedbatelný dopad	Riziko nemá prakticky žádný dopad na správu migrace nebo společnost	1
Mírný dopad	Omezený dopad na úzký okruh institucí nebo regionů	2
Výrazný dopad	Dopad ovlivňuje fungování některých členských států nebo systémů	3
Závažný dopad	Závažný dopad s doprovodnými politickými, institucionálními nebo bezpečnostními důkazy	4
Kritický dopad	Kritický dopad ohrožující integritu EU, veřejný pořádek nebo mezinárodní postavení	5

Tabulka 2 Závažnost dopadů, zdroj vlastní

Tabulka č. 3 slovně vyjadřuje hodnoty míry rizika, které byly získány vynásobením určených hodnot pravděpodobnosti vzniku rizika P a závažnosti dopadů D.

Míra rizika - R	Komentář	Hodnoty
Nízké riziko	Riziko je marginální a nevyžaduje zásah	1 - 3
Střední riziko	Riziko je přijatelné, ale je vhodné jej sledovat	4 - 8
Vysoké riziko	Riziko je vážné a vyžaduje opatření	9 - 15
Kritické riziko	Riziko je extrémně závažné, vyžaduje okamžitý zásah	16 - 25

Tabulka 3 Míra rizika, zdroj vlastní

V tabulce č. 4 jsou uvedeny hodnoty nejen číselně ale i barevně. Čím vyšší hodnota čísla, tím závažnější riziko pravděpodobnosti vzniku a závažnosti dopadů jednotlivých identifikovaných rizik.

Důsledek	Pravděpodobnost				
	1	2	3	4	5
	Vzácné	Nepravděpodobné	Možné	Pravděpodobné	Téměř jisté
5 Katastrofální	5	10	15	20	25
4 Velmi vážný	4	8	12	16	20
3 Vážný	3	6	9	12	15
2 Mírný	2	4	6	8	10
1 Zanedbatelný	1	2	3	4	5

Tabulka 4 Výsledné hodnoty rizik, zdroj vlastní

V tabulce č. 5 jsou uvedena identifikovaná možná rizika v oblasti nelegální migrace v rámci Evropské unie. Tabulka obsahuje výčet konkrétních ohrožení napříč jednotlivými oblastmi dopadu – od bezpečnostních a institucionálních hrozeb až po politická, sociální a geopolitická rizika. Pro každé z rizik byla určena jeho pravděpodobnost výskytu, závažnost dopadu a celkové rizikové skóre (vypočtené jako součin $P \times D$).

Dále je pro každé riziko uvedena stručná identifikace konkrétního nebezpečí, které toto riziko představuje – například selhání návratového systému, nárůst populismu, zneužívání azylového rámce nebo využívání migrace jako hybridního nástroje ze strany třetích států. Tato identifikace slouží ke konkrétnímu uchopení každé hrozby v rámci širšího kontextu evropské migrační politiky.

Na základě souhrnných bodových hodnot byla každému riziku přiřazena kategorie závažnosti: nízké, střední, vysoké nebo kritické riziko. Tabulka tak poskytuje přehledný a systematický nástroj pro další hodnocení dopadů, návrh opatření a plánování politik na národní i unijní úrovni.

X	Identifikované riziko	P	D	R	Kategorie rizika	Identifikace nebezpečí
1	Nelegální překračování vnějších hranic	5	4	20	Kritické	Nekontrolovaný vstup migrantů přes vnější hranici
2	Přítomnost organizovaných zločineckých skupin	5	5	25	Kritické	Činnost pašeráckých a kriminálních skupin
3	Zneužívání azylového systému	5	4	20	Kritické	Zneužití azylového systému pro neoprávněný pobyt
4	Kolaps návratového mechanismu	4	5	20	Kritické	Neefektivní návraty osob bez oprávnění k pobytu
5	Radikalizace a terorismus	3	5	15	Vysoké	Možnost radikalizace a infiltrace extremistů
6	Sociální napětí a veřejné protesty	4	4	16	Kritické	Napětí mezi migranty a obyvatelstvem
7	Růst populismu a extremismu	5	4	20	Kritické	Nárůst krajně pravicového populismu
8	Narušení integrity Schengenského prostoru	4	5	20	Kritické	Oslabení funkčnosti Schengenského prostoru
9	Nedostatečná spolupráce s třetími zeměmi	4	4	16	Kritické	Nízká účinnost bilaterální spolupráce

10	Ztráta kontroly nad migračními toky	5	4	20	Kritické	Ztráta kontroly nad proudem nelegálních migrantů
11	Zneužití humanitární pomoci	3	3	9	Vysoké	Zneužívání humanitárních systémů a pomoci
12	Finanční zátěž pro veřejné rozpočty	5	4	20	Kritické	Vysoké náklady na zvládání migračních krizí
13	Zhoršení bilaterálních vztahů mezi členskými státy	4	4	16	Kritické	Napětí a spory mezi členskými státy
14	Nelegální práce a vykořisťování migrantů	5	5	25	Kritické	Zaměstnávání migrantů v šedé ekonomice
15	Oslabení důvěry veřejnosti v EU	5	5	25	Kritické	Pokles důvěry veřejnosti v evropské instituce
16	Politická instrumentalizace migrace	5	3	15	Vysoké	Zneužití migrace k politickým účelům
17	Diskriminace migrantů ve veřejných službách	4	4	16	Kritické	Ztížený přístup migrantů ke službám
18	Stigmatizace migrantů v médiích	4	4	16	Kritické	Mediální obrazy podporující strach a xenofobii
19	Oslabení právního rámce EU	4	4	16	Kritické	Narušování právních norem v nouzových situacích
20	Ztráta veřejné podpory pro integraci	4	4	16	Kritické	Oslabení veřejné podpory integračních opatření

21	Selhání azylových procedur	4	3	12	Vysoké	Zpoždění nebo kolaps azylových procedur
22	Zneužití dětí a zranitelných skupin	3	4	12	Vysoké	Zneužití dětí, žen a zranitelných osob v migraci
23	Vytváření paralelních komunit bez integrace	4	4	16	Kritické	Uzavřenost komunit bez interakce s majoritou
24	Přetížení detenčních zařízení	4	3	12	Vysoké	Kapacitní krize v detenčních zařízeních
25	Nedostatek jazykových a integračních kapacit	3	4	12	Vysoké	Nedostatečné jazykové a vzdělávací nástroje
26	Ztráta kontroly nad sekundární migrací	4	5	20	Kritické	Pohyb migrantů mimo zajištěné státy
27	Neochota států přijímat relokované osoby	5	4	20	Kritické	Odmítání relokací mezi členskými státy
28	Rozpad společné azylové politiky	4	3	12	Vysoké	Rozpad společných zásad v azylové politice
29	Náklady na bezpečnostní dohled	3	5	15	Vysoké	Zvýšené náklady na policejní dohled
30	Migrace jako nástroj hybridní války	5	4	20	Kritické	Zneužití migrace státy k destabilizaci EU
31	Nedůvěra mezi členskými státy	4	3	12	Vysoké	Slábnoucí důvěra mezi vládami členských států

32	Zpomalení soudního přezkumu v azylových řízeních	4	4	16	Kritické	Zátěž na správní a soudní systémy
33	Eskalace násilí v migračních centrech	4	3	12	Vysoké	Konflikty a násilí v přeplněných centrech

Tabulka 5 Identifikovaná možná rizika, zdroj vlastní

Tabulka č. 6 představuje grafické a tabulkové znázornění závažnosti jednotlivých rizik identifikovaných v oblasti nelegální migrace. Každé riziko je označeno zkratkou „R“ a pořadovým číslem, které odpovídá jeho umístění v přehledové tabulce č. 5. Následně byla tato rizika rozřazena do matice podle vypočtené hodnoty rizikového skóre ($P \times D$), čímž vznikl názorný přehled jejich rozložení z hlediska pravděpodobnosti a dopadu.

Barevné rozlišení jednotlivých polí matice umožňuje rychlou orientaci v úrovních závažnosti:

- Zelená pole označují nízké riziko,
- Světle žlutá pole představují střední míru rizika,
- Tmavě žlutá pole značí vysoké riziko,
- Červená pole ukazují na kritická rizika, která vyžadují okamžitou pozornost a systémovou reakci.

Z tabulky č. 6 je patrné, že největší počet rizik spadá do kategorie vysokého a kritického rizika, což podtrhuje závažnost a komplexnost problematiky nelegální migrace z pohledu bezpečnosti, politiky i institucionální stability Evropské unie.

	Pravděpodobnost				
Důsledek	1	2	3	4	5
	Vzácné	Nepravděpodobné	Možné	Pravděpodobné	Téměř jisté

5 Katastrofální			R5, R29	R4, R8, R12, R26	R2, R14, R15
4 Velmi vážný			R22, R25	R6, R9, R13, R17, R18, R19, R20, R23, R32	R1, R3, R7, R10, R27, R30
3 Vážný			R11	R21, R24, R28, R31, R33	R16
2 Mírný					
1 Zanedbatelný					

Tabulka 6 Znáznornění jednotlivých rizik

6.1 Syntéza rizik

Na základě provedené analýzy jednotlivých identifikovaných rizik byla v této kapitole provedena jejich syntéza s cílem zprehlednit klíčové oblasti ohrožení, které nelegální migrace představuje v kontextu Evropské unie. Rizika byla vyhodnocena pomocí bodové matice a rozdělena podle oblastí dopadu, přičemž bylo přihlédnuto k pravděpodobnosti jejich výskytu a závažnosti následků. Výsledkem je přehled hlavních kategorií rizik, které jsou dále rozpracovány podle jejich povahy – bezpečnostní, institucionální, sociální, ekonomické a geopolitické. V následujících podkapitolách jsou jednotlivé typy rizik podrobně popsány a doplněny konkrétními závěry vycházejícími z praktické části práce.

Bezpečnostní rizika

Bezpečnostní dimenze nelegální migrace je jedním z nejfrekventovanějších témat nejen v odborné debatě, ale i ve veřejné a mediální sféře. Evropská unie čelí rostoucím výzvám spojeným s přítomností osob bez právního titulu k pobytu na jejím území, což s sebou přináší rizika spojená se zločinem, terorismem, radikalizací, ale i ztrátou kontroly nad pohybem osob v prostoru, který má být garantován jako bezpečný.

Z výsledků analýzy vyplynulo, že mezi rizika s nejvyšším skóre v oblasti bezpečnosti patří zejména:

- přítomnost organizovaných zločineckých skupin,
- radikalizace a terorismus,

- obchod s lidmi,
- nelegální práce a vykořisťování migrantů,
- a nestabilita v příhraničních regionech.

Organizovaný zločin operující v migračních trasách využívá nelegální migraci jako ekonomickou příležitost. Podle zpráv Frontexu a Europolu jsou pašerácké sítě aktivní zejména v oblasti Středozemního moře, západobalkánské trasy a saharského koridoru. Pašování osob se často překrývá s jinými formami kriminality, jako je padělání dokladů, obchod se zbraněmi, drogami či falšovanými dokumenty. Státy, které nejsou schopny těmto strukturám čelit, riskují nejen ztrátu důvěry v bezpečnostní aparát, ale i infiltraci těchto sítí do domácí ekonomiky a veřejné správy.

Radikalizace a potenciální teroristické hrozby patří mezi citlivé otázky, které si vyžadují opatrný přístup. Neexistuje přímá korelace mezi nelegální migrací a terorismem, nicméně případy z let 2015–2016 (např. útoky v Paříži či Bruselu) ukazují, že migrační trasy mohou být zneužity jednotlivci nebo skupinami k nekontrolovanému vstupu do EU. Frontex i Europol proto opakovaně apelují na posílení sdílení informací mezi státy a důslednou identifikaci osob.

Vysoké skóre v analýze získalo i riziko vykořisťování a nelegální práce migrantů, zejména v zemědělství, stavebnictví a méně kvalifikovaných službách. Tento jev má dvojí dopad – na jednu stranu je migrant často obětí nelegálního zaměstnávání a nevyhovujících pracovních podmínek, na druhou stranu tento stav deformuje domácí pracovní trh, podryvá daňové výnosy a přispívá k sociálnímu napětí.

Velmi důležitým, avšak často opomíjeným faktorem, je bezpečnostní situace v příhraničních oblastech. Zde dochází k koncentraci zátěže na omezený počet regionů (např. řecké ostrovy, Melilla a Ceuta, Maďarsko, jih Itálie), což často vede k přetížení místních kapacit, střetům s policií nebo protestům obyvatel. V některých případech vznikají improvizované tábory mimo kontrolu státních struktur, kde dochází k hygienickým krizím, násilí a sociálnímu napětí.

Bezpečnostní rizika nelze vnímat izolovaně od širšího rámce migrační politiky. Neexistence legálních cest, nedostatek pracovních víz, pomalé azylové řízení či slabý návratový systém vedou k tomu, že migranti volí rizikové a nelegální cesty, čímž sami sebe vystavují riziku a zároveň zvyšují pravděpodobnost destabilizace systému.

Institucionální a systémová rizika

Zásadní oblastí, která významně ovlivňuje schopnost Evropské unie reagovat na nelegální migraci, jsou institucionální a systémová rizika. Tato kategorie zahrnuje hrozby související s fungováním státních aparátů, správních struktur, návratových a azylových mechanismů a celkové správní kapacity Unie a jejích členských států. V mnoha případech mají tato rizika dlouhodobý, akumulativní charakter, který snižuje schopnost systému pružně reagovat a přizpůsobovat se aktuálním migračním výzvám.

Na základě analytické matice bylo identifikováno několik klíčových hrozeb s velmi vysokým skóre závažnosti. Mezi ně patří zejména:

- Kolaps návratového mechanismu,
- Ztráta kontroly nad migračními toky,
- Neplnění návratových dohod ze strany třetích zemí,
- Nedostatečná spolupráce mezi členskými státy,
- Kolaps detenčních a ubytovacích kapacit,
- Nízká kapacita soudního přezkumu v azylovém řízení.

Jedním z nejzávažnějších problémů, který destabilizuje celý systém, je neefektivita návratové politiky. Přestože existuje směrnice o návratu (2008/115/ES) a Frontex má mandát k podpoře návratových operací, většina členských států nedosahuje vysoké úspěšnosti v repatriaci osob, jejichž žádost o mezinárodní ochranu byla zamítnuta. Tento stav vytváří situaci, kdy se na území EU zdržují desítky tisíc osob bez oprávnění k pobytu, čímž vzniká paralelní systém mimo dosah veřejné správy. Důvody jsou komplexní: od nedostatečné kapacity, přes právní překážky, až po neochotu států původu spolupracovat.

Neméně závažným problémem je ztráta kontroly nad migračními toky, která se objevuje především v krizových letech (2015, 2022, 2023). Systém vnější ochrany hranic EU je závislý na spolupráci s třetími státy a koordinaci mezi pohraničními složkami. Při jejím selhání dochází k nekontrolovaným přesunům osob, často ve zcela nevyhovujících podmínkách. V některých případech došlo k přetížení azylových systémů do té míry, že nebylo možné zaručit základní procesní práva žadatelů o azyl.

Nedostatečná spolupráce mezi členskými státy navíc vede k asymetrickému zatížení některých států (např. Řecka, Itálie, Španělska), které jsou vstupním bodem na území Unie. Neexistence závazného přerozdělovacího mechanismu, nebo jeho odmítání (zejména ze

strany středoevropských zemí), způsobuje kolaps systému solidarity. Tento jev byl označen za jedno z nejvyšších institucionálních rizik, neboť podřívá důvěru mezi členskými státy a činí politiku EU nedůvěryhodnou vůči občanům i mezinárodním partnerům.

Dalším významným faktorem je kolaps detenčních zařízení a ubytovacích kapacit, zejména v době zvýšeného přílivu migrantů. Přetížené tábory (např. na řeckých ostrovech Lesbos, Chios, Kos) v minulosti vedly k protestům obyvatel, mezinárodní kritice a k opakovanému porušování základních lidských práv. Nedostatečná infrastruktura je přitom důsledkem dlouhodobé podinvestovanosti a slabé předvídatelnosti migračních cyklů.

Posledním systémovým problémem je nízká kapacita soudního přezkumu, tedy situace, kdy administrativní a soudní orgány nejsou schopny ve lhůtách vyřizovat odvolání proti zamítnutí žádostí o azyl. To vede k zdoluhavým řízením, která zvyšují náklady systému, snižují důvěru žadatelů a vytvářejí tlak na veřejné prostředky. Právní nejistota navíc brání efektivnímu rozhodování, a tím i návratu či integraci.

Institucionální a systémová rizika ukazují, že řešení migrace nelze postavit pouze na „krizovém režimu“, ale vyžaduje dlouhodobé strukturální investice, přijetí závazných politických rozhodnutí a ochotu států sdílet odpovědnost. Bez toho hrozí, že EU zůstane reaktivní a nepřipravena čelit dalším cyklům migrace.

Sociální a kulturní rizika

Sociální a kulturní rozměr nelegální migrace představuje jednu z nejcitlivějších oblastí, která ovlivňuje každodenní život obyvatel členských států. Zatímco bezpečnostní a institucionální hrozby se týkají struktur států, sociální dopady zasahují jednotlivé komunity, domácnosti, školy, nemocnice, pracovní trh i veřejné mínění. Tato kapitola analyzuje, jakým způsobem nelegální migrace narušuje rovnováhu v těchto oblastech a jaká konkrétní rizika z ní vyplývají.

Z výsledků rizikové matice vzešla následující vysoce ohodnocená rizika:

- Sociální napětí a veřejné protesty,
- Vznik paralelních komunit bez integrace,
- Zátěž na školství a zdravotnictví,
- Zhoršování pracovních podmínek a stínová ekonomika,
- Nedostatek jazykové a kulturní integrace,
- Zneužívání dětí a zranitelných skupin,

- Stigmatizace migrantů v médiích a politice.

Jedním z nejvýznamnějších dopadů je vznik sociálního napětí mezi příchozími migranty a majoritní společností. Napětí může být vyvoláno nedostatečnou kapacitou obcí a měst absorbovat příliv osob – ať už jde o ubytování, přístup ke vzdělání, zdravotní péči nebo jiné veřejné služby. V regionech, kde dochází ke kumulaci migrantů, se často objevují protesty obyvatel, petice proti zřízení center, a v některých případech i násilné střety.

Zvláštní pozornost si zaslouží fenomén paralelních komunit, kdy části migrantů žijí izolovaně od většinové společnosti, často v uzavřených enklávách bez aktivní participace na životě daného státu. Tyto struktury vznikají v důsledku nedostatečných integračních politik, jazykových bariér, ekonomické chudoby, ale i kulturního uzavření. Tím dochází nejen k oslabování sociální koheze, ale také k růstu nedůvěry mezi skupinami, což může vést k dalšímu radikalizačnímu potenciálu.

Velmi závažné jsou dopady na veřejné služby, zejména školství a zdravotnictví. V oblastech s vysokou koncentrací migrantů dochází ke snížení dostupnosti péče, přetížení personálu a poklesu kvality služeb. Školy čelí nejen jazykovým bariérám, ale i kulturním rozdílům, které ztěžují výuku i výchovný proces. Nedostatek jazykově vybavených učitelů, psychologů a sociálních pedagogů činí inkluzi obtížnou, což vede k segregaci dětí a jejich znevýhodnění již v rané fázi vzdělávání.

Migranti jsou rovněž často zapojeni do stínové ekonomiky, kde pracují bez smlouvy, sociálního zabezpečení či adekvátní mzdy. Tento jev není výhodný pro nikoho – stát přichází o daňové příjmy, domácí pracovníci čelí mzdovému dumpingu a migranti jsou vystaveni vykořisťování. V některých sektorech (zemědělství, úklid, výstavba) jde o strukturální problém, který nelze řešit bez spolupráce s kontrolními orgány a důsledné politiky legálního zaměstnávání.

Citlivou kategorií je také zranitelnost specifických skupin migrantů – zejména dětí, žen, osob se zdravotním postižením či obětí násilí. Nelegální migrace s sebou často nese trauma, zkušenost s obchodem s lidmi nebo násilím, a státy nejsou vždy připraveny poskytnout těmto osobám odpovídající ochranu. Děti bývají ponechány bez školní docházky, ženy bez přístupu k lékařské péči a azylové procedury ne vždy zohledňují specifické potřeby.

Napětí ve společnosti je často umocněno i stigmatizací migrantů v médiích a politickém diskurzu. Opakující se rámování migrantů jako „zátěže“, „hrozby“ nebo „vetřelců“ vede k růstu předsudků, xenofobie a diskriminačních nálad. Tento jev navíc posilují dezinformační

kampaně a cílená manipulace veřejného mínění, často podněcovaná krajně pravicovými aktéry.

Z výše uvedeného vyplývá, že sociální a kulturní dopady nelegální migrace mají dlouhodobý a kumulativní charakter. Nejde jen o aktuální přetížení služeb nebo konflikty, ale o formování nových kolektivních identit, které buď posilují soudržnost společnosti, nebo ji trvale oslabují. Klíčovou roli zde hraje aktivní integrace, dostupné vzdělávání, spravedlivé pracovní podmínky a srozumitelná veřejná komunikace.

Politická a mediální rizika

Migrace není pouze demografickým nebo bezpečnostním fenoménem, ale čím dál více představuje i politickou zbraň a nástroj manipulace veřejného mínění. Politická a mediální rizika spojená s nelegální migrací zasahují jádro evropské demokracie, principy solidarity a soudržnosti mezi členskými státy. Tato rizika se mohou projevovat nenápadně a postupně, ale mají potenciál hluboce narušit vnitřní kohezi Unie.

Z výsledků analýzy vyplývá, že následující rizika patří mezi nejvýraznější:

- Růst populismu a extremismu,
- Odmítání solidarity mezi členskými státy,
- Politické zneužití migrace v předvolebních kampaních,
- Ztráta důvěry veřejnosti v EU,
- Migrace jako geopolitický nátlakový nástroj.
- Stigmatizace migrantů v médiích.

Jedním z nejzásadnějších rizik je politická instrumentalizace migrace. Migrační téma se stalo středobodem volebních kampaní, zejména v zemích střední a východní Evropy. Politici často využívají téma nelegální migrace jako nástroj polarizace společnosti – slibují „tvrdý přístup“, odmítají relokační a vytvářejí dojem ohrožení národní suverenity. Výsledkem je nejen diskreditace solidárních řešení, ale i neschopnost racionální debaty o migrační politice jako takové.

S tím souvisí i růst populismu a extremismu, který se opírá o narativy typu „EU nás nutí přijímat migranty“, „Brusel není schopen ochránit hranice“ apod. Tento jev je patrný v Itálii, Francii, Maďarsku, ale i v Německu či Česku. Populistické strany zneužívají přirozené obavy obyvatelstva, aniž by nabízely funkční řešení. Následně dochází k omezování

svobody projevu, napadání médií, kriminalizaci neziskového sektoru a oslabování demokratických institucí.

Závažným důsledkem těchto procesů je ztráta důvěry veřejnosti v EU jako v garantující a stabilizující instituci. Občané, kteří vidí neschopnost Unie zvládnout migrační vlny, odmítání solidarity a opakované přetížení některých států, přestávají věřit v evropské hodnoty. Tento jev je o to nebezpečnější, že podryvá základní legitimitu evropské integrace.

Dalším rizikem je selhání vnitřní solidarity mezi členskými státy. Některé státy (např. Maďarsko, Polsko, dříve Česká republika) opakovaně odmítaly přerozdělování migrantů nebo účast v mechanismu kvót. To vede k rozdělování Unie na „solidární“ a „nesolidární“ bloky, čímž trpí společná migrační politika i politická stabilita EU. Absence dohody znamená, že migrační tlak nesou hlavně jižní státy, zatímco ostatní těží z výhod bez sdílení zodpovědnosti.

Nezastupitelnou roli v tomto procesu hraje média a veřejný diskurz. Zatímco některá média se snaží poskytovat vyvážený obraz reality, jiná se zapojují do šíření strachu a manipulace. Časté je zobrazování migrantů jako „hrozby“, „invaze“, „parazitů“ nebo „bezpečnostního rizika“. Tyto narativy mají zásadní dopad na veřejné mínění, což se následně promítá do volebního chování, společenské atmosféry a vztahu k menšinám.

Nelze přehlížet ani vliv hybridních hrozeb a dezinformací, kdy cizí státy nebo domácí aktéři cíleně šíří falešné informace s cílem oslabit důvěru v instituce a rozeštvat společnost. Migrace je v tomto kontextu ideálním tématem – vyvolává silné emoce, je těžko ověřitelná a rychle se šíří.

Politická a mediální rizika mají tu specifickou vlastnost, že zesilují ostatní typy rizik. Tam, kde by bylo možné najít rozumné řešení, nastupuje ideologie, panika a zájmový populismus. Bez kultivovaného veřejného prostoru, důvěry mezi členskými státy a politické odvahy nelze migrační otázku dlouhodobě zvládnout.

Geopolitická rizika

Migrace již dávno není výhradně humanitárním nebo socioekonomickým tématem. V posledních letech se stala také nástrojem geopolitického nátlaku, hybridního konfliktu a strategického vyjednávání. Evropská unie je kvůli své geografické poloze a vysoké atraktivitě častým cílem organizovaných migračních pohybů, které mohou být v některých případech záměrně podporovány nebo umožňovány třetími státy za účelem vyvíjení politického nebo ekonomického tlaku.

Jedním z nejvýraznějších příkladů tohoto jevu byla tzv. běloruská migrační krize v roce 2021, kdy režim Alexandra Lukašenka otevřeně zorganizoval dopravu migrantů z Blízkého východu na bělorusko-polskou hranici. Tato situace byla jasně řízená operace s cílem destabilizovat východní hranici EU, vyvolat chaos a vynutit si diplomatické ústupky. Tisíce migrantů byly zneužity jako „živé nástroje“, což vedlo k několika měsícům napětí, incidentům a humanitární krizi na hranici.

Z analytického hlediska představuje využívání migrace jako geopolitické zbraně jeden z nejzávažnějších typů rizik – byl proto v matici ohodnocen jako kritické riziko se skóre 20. Podobné strategie byly zaznamenány i v jiných kontextech, například:

- Turecko opakovaně hrozilo „otevřením hranic“ s cílem získat politické nebo finanční ústupky od EU;
- Libye a další severoafrické státy podmiňují spolupráci v oblasti migrace vojenskou pomocí či uznáním vládních struktur;
- Mali, Niger a další státy Sahelu uplatňují migrační tlak jako prostředek vyjednávání o rozvojových dotacích.

Tyto příklady ukazují, že kontrola migrace již není pouze otázkou bezpečnosti, ale i mezinárodních vztahů a strategických aliancí. Státy, které ovládají klíčové tranzitní trasy, mají možnost přenést problém na EU a využít ho k vlastnímu prospěchu. EU se tak ocitá v pozici reaktivního aktéra, který často jen hasí vzniklé krize, místo aby měl nástroje pro jejich prevenci nebo předvídání.

Zásadním problémem je, že neexistuje jednotná evropská doktrína, jak na tyto situace reagovat. Zatímco některé státy volají po tvrdé linii a militarizaci hranic, jiné se obávají porušení lidských práv nebo diplomatických konfliktů. Tato rozdílnost přístupů opět oslabuje jednotu EU a umožňuje externím aktérům účinně využívat migraci jako prostředek tlaku.

Migrace se stala také nástrojem informační války. Státy nebo nestátní aktéři mohou šířit dezinformace o záměrech EU (např. „Evropa vítá všechny“), aby povzbudili migrační vlny, destabilizovali situaci na místě nebo poškodili obraz Unie v očích vlastních občanů. Tyto techniky jsou součástí širšího rámce tzv. hybridních hrozeb, které kombinují fyzické, psychologické a mediální prostředky nátlaku.

Geopolitická rizika proto vyžadují zcela nový typ reakce, který propojuje migrační politiku, bezpečnostní strategii, zahraniční politiku a kybernetickou obranu. Unie musí začít uvažovat v logice strategické odolnosti – tj. schopnosti předvídat, absorbovat a přizpůsobit se vnějším tlakům. Bez tohoto posunu zůstane evropská migrační politika zranitelná vůči manipulaci a destabilizaci.

Shrnutí

Tato kapitola se zaměřila na systematické zhodnocení hlavních rizik, která jsou spojena s fenoménem nelegální migrace na úrovni Evropské unie. Prostřednictvím metody matice rizik byla identifikována klíčová nebezpečí v oblasti bezpečnosti, správy migrace, sociální soudržnosti a funkčnosti institucí. Byla hodnocena pravděpodobnost výskytu jednotlivých hrozeb a závažnost jejich dopadů, přičemž nejvyšší míru rizika vykazovaly faktory spojené s organizovaným zločinem, obchodem s lidmi, radikalizací a nestabilitou v pohraničních regionech. Výsledky analýzy poukazují na nutnost posílit preventivní opatření, zlepšit přeshraniční spolupráci a zaměřit se na efektivní řízení migračních toků, aby bylo možné těmto rizikům čelit cíleně a koordinovaně.

7 KOMPARAČNÍ ANALÝZA OPATŘENÍ EU

Evropská unie dlouhodobě čelí výzvě, jak koordinovaně, efektivně a zároveň humánně čelit nelegální migraci. Vzhledem k tomu, že migrace přesahuje hranice jednotlivých států a má silný mezinárodní charakter, je právě unijní úroveň místem, kde se utvářejí hlavní rámce, pravidla a nástroje pro boj s tímto jevem. Ačkoliv právní základ pro azylovou a migrační politiku EU vznikl již v 90. letech, rozhodující proměna nastala po roce 2015, kdy migrační krize odhalila slabiny celého systému.

Tato kapitola představuje hlavní institucionální a politické nástroje, které EU využívá v praxi, a hodnotí jejich reálný dopad na omezení nelegální migrace.

Agentura Frontex a vnější ochrana hranic

Jedním z nejvýznamnějších nástrojů EU je Evropská agentura pro pohraniční a pobřežní stráž (Frontex). Jejím úkolem je podpora členských států při ochraně vnějších hranic EU, především prostřednictvím technické, personální a operační pomoci. Frontex se výrazně rozrostl – disponuje rozpočtem v řádu miliard eur, vlastní technikou (lodě, drony, vrtulníky) a personálem v terénu.

Agentura organizuje společné operace v krizových oblastech (např. Řecko, Itálie, Španělsko) a zajišťuje návraty migrantů, kteří nemají právo na pobyt. V roce 2023 Frontex zorganizoval přes 25 000 návratů. Přesto je Frontex často kritizován za nízkou transparentnost, nejasnou odpovědnost při porušování práv migrantů a rozdílné očekávání členských států, které vedou k vnitřnímu pnutí.

Evropská návratová politika a readmisní dohody

EU vybudovala centrální rámec pro návrat migrantů, kteří nesplňují podmínky pro pobyt. Základ tvoří směrnice o návratu (2008/115/ES), která upravuje podmínky vyhoštění, detence a dobrovolného návratu. V praxi však účinnost této politiky naráží na překážky.

Evropská komise proto uzavírá readmisní dohody se třetími zeměmi – např. s Ukrajinou, Pákistánem, Bangladéšem, Tuniskem či Nigérií. Tyto dohody mají zajistit, že státy původu převezmou zpět své občany. Úspěšnost však kolísá – často naráží na politickou neochotu třetích zemí spolupracovat a na neefektivní identifikaci migrantů bez dokladů.

V posledních letech se Komise pokusila zvýšit tlak prostřednictvím podmínění vízové politiky spoluprací v oblasti návratů (tzv. vízový kodex EU), ale efekt těchto kroků je zatím omezený.

Dohody se třetími zeměmi

Vedle návratových dohod se EU snaží přesunout migrační tlak mimo své území skrze tzv. migrační partnerství. Nejvýraznějším příkladem je dohoda EU–Turecko z roku 2016, která výrazně snížila počet příchozích přes východní středomořskou trasu výměnou za finanční pomoc, vízovou liberalizaci a politické ústupky. Podobně EU uzavřela dohodu s Tuniskem (2023) a jedná s Egyptem, Senegalem a Marokem.

Tato strategie má potenciál omezit nelegální migraci, ale vyvolává i etické a právní otázky – zejména ohledně dodržování lidských práv v tranzitních zemích a účasti autoritářských režimů na evropské migrační politice.

Nový pakt o migraci a azylu

Reakcí na krizový stav evropské azylové politiky byl návrh Nového paktu o migraci a azylu, který Evropská komise představila v roce 2020 a který byl po dlouhých jednáních přijat v roce 2024. Pakt má za cíl sjednotit pravidla, zrychlit procedury, posílit ochranu hranic a zavést princip „flexibilní solidarity“.

Klíčové prvky paktu zahrnují zrychlené azylové řízení na hranici, nový přístup k relokači a návratům (povinné příspěvky formou přesunu osob nebo finanční pomoci), reformu Dublinského systému, společné postupy při krizových situacích.

Přesto zůstává otázka praktické realizace. Mnohé státy si vymohly výjimky, zatímco jiné (např. Maďarsko) Pakt i nadále kritizují. Pakt tak může zůstat jen částečně účinný, pokud nebude důsledně implementován v praxi. [29]

Finanční a rozvojová politika

EU rovněž využívá finanční nástroje k omezení migračních tlaků – prostřednictvím Evropského rozvojového fondu, Nástroje sousedství nebo Emergency Trust Fund for Africa podporuje projekty v zemích původu. Cílem je zlepšit životní podmínky, posílit správu hranic a nabídnout alternativy k migraci. Tyto nástroje jsou cenné, ale často kritizované pro nedostatečnou kontrolu využití prostředků a nejasné dopady.

7.1 Česká republika

Postavení v migračním systému EU

Česká republika nepatří mezi hlavní cílové země nelegální migrace, ani se nenachází na jedné z primárních migračních tras. Přesto se v posledních letech potýká s rostoucím počtem

tranzitních migrantů, zejména z oblasti západního Balkánu. Ve srovnání s jižními státy EU (např. Itálie, Řecko) je migrační tlak nižší, ale v domácí politice a veřejném diskurzu hraje migrace významnou roli, často s důrazem na bezpečnostní rizika a potřebu kontroly.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

V posledních pěti letech se v Česku pohybuje roční počet nelegálních vstupů kolem 6 000–8 000 osob, přičemž v roce 2022 došlo ke skokovému nárůstu (přes 29 000 případů), zejména kvůli tranzitní migraci z Blízkého východu přes Slovensko. Počet žádostí o azyl se dlouhodobě pohybuje mezi 1 000 a 2 000 ročně, což je jedno z nejnižších čísel v rámci EU. Naprostá většina těchto žádostí je zamítnuta – míra uznání se pohybuje kolem 12–15 %, přičemž hlavními zeměmi původu jsou Ukrajina, Uzbekistán, Arménie, Ázerbájdžán a Vietnam. [29]

Politický přístup a legislativa

Česká migrační politika je dlouhodobě restriktivní a orientovaná na důslednou kontrolu vstupu, prevenci zneužívání azylového systému a důraz na návratovou politiku. Hlavním strategickým dokumentem je Koncepce migrační politiky ČR (aktualizovaná naposledy v roce 2021), která stanoví nízkou míru přijímání nelegálních migrantů a trvá na „aktivní ochraně vnější hranice EU“. Česká republika patřila mezi země, které odmítly relokační mechanismus v rámci krizových kvót po roce 2015 a dlouhodobě podporuje dobrovolný přístup ke sdílení odpovědnosti.

Detence a návraty

ČR využívá zajatecká zařízení pro zajištění cizinců (např. Bělá-Jezová, Vyšní Lhoty), která umožňují zadržení migrantů na dobu až 180 dnů. Délka zajištění bývá průměrně několik týdnů. Podmínky v detenčních zařízeních bývají v hodnoceních mezinárodních organizací označovány jako poměrně dobré, ačkoli byly kritizovány některé případy z minulosti (např. zadržování rodin s dětmi). Efektivita návratové politiky je relativně vysoká – podle údajů Ministerstva vnitra se v posledních letech daří vracet kolem 40–50 % cizinců s rozhodnutím o vyhoštění.

Spolupráce s Frontexem a EU

Česká republika aktivně podporuje Frontex, vysílá své experty a policisty do mezinárodních operací, zejména v Řecku a na Balkáně. ČR vnímá Frontex jako důležitý nástroj kolektivní bezpečnosti, ale zároveň klade důraz na zachování národní suverenity v rozhodování o azylu

a návratech. Na evropské úrovni se ČR připojuje k iniciativám na posílení ochrany vnější hranice, zefektivnění návratů a snížení motivace k nelegální migraci.

Veřejné mínění a politická debata

Veřejné mínění v ČR je dlouhodobě silně skeptické vůči migraci z mimoevropských zemí. Nelegální migrace je často vnímána jako bezpečnostní hrozba nebo kulturní ohrožení, což se odráží i v rétorice politických stran. Téma migrace hraje významnou roli zejména ve volbách – bývá spojováno s terorismem, islamizací nebo „ztrátou kontroly nad hranicemi“. I proto se české vlády drží přísného postoje, a to i za cenu střetů s Evropskou komisí (např. kvůli relokacím).

Shrnutí

Česká republika reprezentuje opatrný a bezpečnostně orientovaný model migrační politiky. Vzhledem k nízkému počtu nelegálních migrantů a žádostí o azyl nepředstavuje hlavní migrační destinaci, přesto si udržuje vysoký důraz na ochranu hranic a návratovou politiku. V otázce evropské solidarity je rezervovaná a klade důraz na dobrovolnost. Přístup ČR lze označit za stabilní, relativně efektivní, ale s omezenou ochotou přispívat k řešení unijní migrační zátěže v širším měřítku.

7.2 Německo

Postavení v migračním systému EU

Německo patří dlouhodobě k hlavním cílovým zemím nelegální migrace i legálních forem mezinárodní ochrany v Evropské unii. Od roku 2015, kdy se stalo klíčovým centrem migrační krize, zůstává jedním z nejvíce zatížených států z hlediska počtu žádostí o azyl. Jeho geopolitická poloha, silná ekonomika a tradice otevřenosti vůči uprchlíkům jej činí atraktivním cílem pro migranty přicházející z Blízkého východu, Afriky i jižní Asie. V německém přístupu k migraci se odráží snaha kombinovat humanitární odpovědnost, právní rámec a efektivní správu systému.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

V posledních letech Německo každoročně zaznamenává desítky tisíc nelegálních vstupů, přičemž v roce 2023 bylo registrováno přibližně 35 000 odhalených případů. Vzhledem k tomu, že většina migrantů vstupuje na území Německa po překonání vnější hranice v jiných členských státech (tzv. sekundární migrace), je reálný počet nelegálních vstupů ještě vyšší. Počet žádostí o azyl je dlouhodobě nejvyšší v celé EU – v roce 2023 podalo v Německu

žádost o azyl více než 330 000 osob. Míra uznání žádostí se pohybuje okolo 35–45 %, v závislosti na národnosti žadatelů. [29]

Politický přístup a legislativa

Německo má komplexní a dobře strukturovaný azylový systém, založený na spolkové úrovni, kde odpovědnost sdílí federální vláda a jednotlivé spolkové země. Právní základ tvoří mimo jiné Zákon o azylu (Asylgesetz), Zákon o pobytu (Aufenthaltsgesetz) a řada nařízení vycházejících z práva EU. Německá politika kombinuje humanitární principy s důrazem na efektivitu a repatriaci. Vedle ochrany pro osoby v ohrožení je kladen důraz na omezování zneužívání systému – například zavedením zrychlených řízení pro „bezpečné země původu“.

Detence a návraty

Německo využívá správní detenci (Abschiebungshaft), která může trvat až 18 měsíců, a to u osob, které odmítají spolupracovat při vyhoštění nebo u nich hrozí útěk. V praxi však bývá detence spíše výjimečná a omezená na konkrétní případy. Návratová politika je koordinována Federálním úřadem pro migraci a uprchlíky (BAMF) ve spolupráci s policií. Efektivita návratů se pohybuje mezi 25–35 %, přičemž problémem zůstávají osoby bez dokladů nebo země původu, které odmítají své občany přijímat zpět. Spolupráce s Frontexem a EU Německo je jedním z hlavních donorů a personálních přispěvatelů Frontexu. Aktivně se účastní operací na vnějších hranicích, zejména ve Středomoří a na Balkáně, a podporuje posílení pravomocí agentury. Německá vláda podporuje společný evropský přístup k migraci, včetně návrhů na povinnou solidaritu v rámci nového Paktu o migraci a azylu. Zároveň však Německo prosazuje důslednější návratovou politiku a uzavírání dohod s třetími zeměmi.

Veřejné mínění a politická debata

Migrace je v Německu velmi citlivé politické téma. Po roce 2015 došlo k výraznému polarizování veřejnosti i stranického spektra. Zatímco část společnosti a politického spektra (např. Zelení, SPD) podporuje vstřícný přístup a integraci, pravicové strany (zejména AfD) staví svou politiku na ostré kritice nelegální migrace. V posledních letech posilují požadavky na důslednější kontrolu hranic, omezení benefitů a rychlé návraty. Podpora azylové politiky kolísá, ale většina veřejnosti podporuje zachování ochrany pro skutečné uprchlíky.

Shrnutí

Německo představuje klíčovou cílovou zemi migrace v rámci EU, s vysokou mírou žádostí o azyl a rozvinutým právním rámcem. Jeho přístup se snaží vyvažovat ochranu lidských práv, politickou stabilitu a bezpečnostní zájmy. Přesto čelí systému výzvam, zejména v oblasti efektivit návratů a integrace. V rámci EU je Německo hnací silou reformy migrační politiky, ale zároveň se musí vyrovnávat s rostoucími nároky domácího politického prostředí.

7.3 Francie

Postavení v migračním systému EU

Francie patří dlouhodobě mezi klíčové cílové státy nelegální i legální migrace v Evropské unii. Její historické, jazykové a kulturní vazby se severní Afrikou a subsaharským regionem, stejně jako silné postkoloniální síť, z ní činí přirozený migrační cíl. V posledních letech čelí Francie nejen rostoucímu počtu žádostí o azyl a nelegálních vstupů, ale i zhoršujícímu se bezpečnostnímu klimatu a napětí ve společnosti. Politika migrace zde osciluje mezi respektováním humanitárních závazků a tlakem na přísnější kontrolu hranic a návraty.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

Francie každoročně zaznamenává desítky tisíc pokusů o nelegální vstup, zejména v přístavních oblastech (např. Calais) a na hranici s Itálií. Mnoho migrantů vstupuje také zcela legálně (např. turistickým vízem), ale později zůstává bez oprávnění. V roce 2023 podalo ve Francii žádost o azyl přes 145 000 osob, čímž se země řadila na 2. místo v EU po Německu. Míra uznání žádostí o azyl se pohybuje kolem 25–30 %, s výraznými rozdíly podle národnosti žadatelů (nejvyšší u Eritrejců, Afghánců, Syřanů). [29]

Politický přístup a legislativa

Francouzský azylový systém je upraven Zákonem o cizincích a právu na azyl (CESEDA) a je spravován Úřadem pro ochranu uprchlíků a osob bez státní příslušnosti (OFPRA). Francie je členem Dublinského systému a uplatňuje společné standardy EU, zároveň však často přistupuje k zkráceným procedurám pro žadatele z „bezpečných zemí původu“. Od roku 2018 došlo ke zpřísnění azylové a návratové legislativy (např. prodloužení zajištění před vyhoštěním až na 90 dní, rychlejší rozhodovací lhůty). Celkový přístup se v posledních letech přesouvá směrem ke kontrole a selektivnosti, i když Francie nadále zůstává vnímána jako azylově otevřená země.

Detence a návraty

Francie provozuje několik středisek pro zajištění cizinců (CRA), kde mohou být nelegální migranti umístěni před vyhoštěním. Maximální doba detence činí 90 dní, což je více než ve většině členských států. Detence je využívána poměrně často, zejména u osob, které porušily imigrační zákony vícekrát. Efektivita návratů se však pohybuje pod průměrem EU – jen 15–20 % osob s rozhodnutím o vyhoštění je reálně navraceno. Hlavní překážkou je neochota některých států převzít své občany, ale i odpor migrantů ke spolupráci.

Spolupráce s Frontexem a EU

Francie je aktivním členem Frontexu a podílí se jak personálně, tak finančně na jeho činnosti. Podporuje posílení unijních návratových mechanismů, ale současně často kritizuje nedostatečnou solidaritu v přerozdělování odpovědnosti. V rámci jednání o Paktu o migraci a azylu prosazuje kompromisní model – podporuje posílení návratů a ochrany hranic, ale zároveň volá po humanitárním přístupu k uprchlíkům. Ve vnitrofrancouzské debatě se ozývají hlasy pro zrušení Schengenu nebo omezení legální migrace, především v souvislosti s bezpečnostními incidenty.

Veřejné mínění a politická debata

Ve Francii je migrace trvale vysoce politizované téma. Na jedné straně existuje silná tradice ochrany lidských práv a podpora azylového systému, na druhé straně roste vliv antiimigračních hnutí – především Národního sdružení (RN) Marine Le Penové. Média často upozorňují na přetížení sociálních služeb, nárůst kriminality v předměstích a problematickou integraci. V posledních letech se zvyšuje veřejná podpora přísnější kontroly hranic, omezení migrace a deportací. Podle průzkumů z roku 2023 více než 60 % obyvatel považuje migraci za „příliš vysokou“.

Shrnutí

Francie se nachází v obtížné rovnováze mezi humanitárním závazkem a bezpečnostními obavami. Zatímco její právní systém je dobře rozvinutý a tradice azylové ochrany silná, praktická realizace naráží na zátěž institucí, nízkou efektivitu návratů a zvyšující se společenský odpor. Francie se tak stává ilustrací napětí mezi unijním rámcem a národní realitou, kdy na jedné straně deklaruje solidaritu, ale v praxi přijímá čím dál více restriktivních opatření.

7.4 Itálie

Postavení v migračním systému EU

Itálie patří mezi tzv. „frontové státy“ EU a hraje klíčovou roli v oblasti nelegální migrace, především díky své poloze ve středomořském regionu. Centrální středomořská trasa, která spojuje severní Afriku (zejména Libyi a Tunisko) s jihoitalskými oblastmi, jako jsou Sicílie a ostrov Lampedusa, zůstává jednou z nejfrekventovanějších migračních cest do Evropy. Tato cesta je zároveň jednou z nejnebezpečnějších – každoročně zde dochází k vysokému počtu úmrtí migrantů při pokusu o přeplutí Středozemního moře. Itálie proto čelí nejen logistickému tlaku, ale také humanitárním a politickým dilematům.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

V roce 2023 zaznamenala Itálie více než 155 000 nelegálních příjezdů, především po moři. Tento počet představuje výrazný nárůst oproti předchozím letům. Počet žádostí o azyl přesáhl 135 000 ročně. Míra uznání žádostí se pohybuje přibližně mezi 25–30 %, přičemž největší šanci na azyl mají žadatelé z Eritreje, Sýrie a Afghánistánu. Velká část migrantů přichází bez identifikačních dokumentů, což komplikuje registraci i následné správní řízení.

Politický přístup a legislativa

Italská politika v oblasti migrace se vyznačuje značnou proměnlivostí v závislosti na vládnoucí politické reprezentaci. Aktuální vláda prosazuje přísnější migrační politiku, přičemž klade důraz na omezení nelegální migrace, zefektivnění návratů a intenzivnější spolupráci se třetími zeměmi. V roce 2023 došlo ke zpřísnění azylového zákona, který mimo jiné prodloužil dobu zajištění před vyhoštěním a umožnil efektivnější využívání detenčních center. Itálie také zahájila politicky citlivou spolupráci s Albánií, na jejímž území mají být zřízena zařízení pro zpracování žádostí o azyl pod italskou správou.

Detence a návraty

Itálie využívá detenční zařízení známá jako CPR (Centri di Permanenza per il Rimpatrio), kde mohou být migranti drženi až 18 měsíců. V praxi bývají zařízení často přeplněná a kritizována za neadekvátní podmínky, zejména pokud jde o přístup k právní pomoci a zdravotní péči. Efektivita návratové politiky zůstává nízká – v roce 2023 bylo navraceno méně než 10 % nelegálně přítomných cizinců s pravomocným rozhodnutím o vyhoštění. Bariéry návratů tvoří nedostatečná spolupráce ze strany států původu, ale i organizační a finanční náročnost procesu.

Spolupráce s Frontexem a EU

Itálie aktivně spolupracuje s agenturou Frontex a pravidelně hostí její operace v oblasti námořní bezpečnosti. V posledních letech usiluje o větší zapojení EU do správy migračních toků a volá po spravedlivějším rozdělení odpovědnosti mezi členské státy. Zároveň klade důraz na podporu návratových mechanismů a finanční pomoc zemím původu migrantů. Častým požadavkem Itálie je reformovat Dublinský systém a zavést účinný a závazný mechanismus relokace žadatelů o azyl.

Veřejné mínění a politická debata

Téma migrace je v Itálii vysoce citlivé a dlouhodobě ovlivňuje volební výsledky. V některých regionech, jako je Sicílie, panuje silné znepokojení z počtu příchozích a dopadu na místní infrastrukturu a bezpečnost. Migrace je častým tématem médií i politických kampaní, přičemž rétorika se pohybuje mezi výzvami k humanitě a výstrahami před „invazí“. Postoje veřejnosti se liší regionálně, ale celkově se zvyšuje podpora přísnější kontroly hranic a efektivních návratových opatření.

Shrnutí

Itálie je státem, který čelí jednomu z největších migračních tlaků v EU. Přestože vyvíjí snahu o řízení migračních toků a reformu azylového systému, stále se potýká s nízkou efektivitou návratů a nedostatkem evropské solidarity. Italská politika osciluje mezi ochranou lidských práv a potřebou zajistit bezpečnost a kontrolu. V evropské debatě zůstává Itálie jedním z nejhlasitějších zastánců přerozdělení odpovědnosti za žadatele o azyl a posílení vnější dimenze migrační politiky EU.

7.5 Řecko

Postavení v migračním systému EU

Řecko je tradičně vnímáno jako vstupní brána do EU pro migranty z Blízkého východu, Asie a Afriky. Leží na tzv. východní středomořské trase, která vede z Turecka přes Egejské moře na řecké ostrovy. V posledních letech se pohyb migrantů zintenzivnil jak přes moře, tak přes pozemní hranici na řece Evros. Řecko tak čelí jak každodenním příjezdům, tak i organizovaným tlakům – například v podobě migrační „zbraně“, kterou použilo Bělorusko a Turecko vůči EU.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

V roce 2023 evidovalo Řecko téměř 50 000 nelegálních vstupů, což představuje výrazný nárůst oproti předchozímu roku. Počet žádostí o azyl činil přibližně 58 000. Míra uznání žádostí o azyl se zde řadí k nejvyšším v EU a pohybuje se okolo 60 %, především díky vysokému podílu žadatelů ze Sýrie, Afghánistánu a Palestiny. Řecko je zároveň zemí, kde je značné procento azylových řízení vedeno zrychlenou procedurou. [29]

Politický přístup a legislativa

Řecko v posledních letech reformovalo svůj azylový a migrační rámec, a to zejména v reakci na opakované krize a nárůst nelegálních vstupů. Legislativní úpravy umožňují zrychlené posuzování žádostí a zároveň zpřísňují pravidla pro registraci a detenci. Řecko také zavádí prvky digitalizace v azylovém řízení a spolupracuje se sousedními státy na prevenci nelegální migrace. Politicky Řecko patří k hlasitým kritikům nedostatečné evropské solidarity, a to především kvůli nedostatku relokací a přetížení jeho migračních kapacit.

Detence a návraty

Řecko provozuje několik detenčních zařízení, kde mohou být migranti zadrženi až po dobu 18 měsíců. Detence je v Řecku uplatňována poměrně často, zejména u osob s negativním rozhodnutím o pobytu. Podmínky v detenčních zařízeních jsou předmětem kritiky ze strany nevládních organizací i mezinárodních institucí. Návratová politika vykazuje nízkou efektivitu – méně než čtvrtina osob s rozhodnutím o vyhoštění se skutečně vrací do zemí původu. Mezi hlavní překážky patří nedostatečná spolupráce ze strany třetích států a slabé identifikační mechanismy.

Spolupráce s Frontexem a EU

Řecko úzce spolupracuje s Frontexem a je jednou z prioritních zemí, kde agentura provádí operace. Řecko podporuje posílení vnějších hranic EU a volá po zvýšené finanční i logistické pomoci ze strany Unie. V rámci evropské politiky se snaží prosazovat řešení, která by vedla k rovnoměrnějšímu sdílení odpovědnosti za ochranu hranic a vyřizování žádostí o azyl.

Veřejné mínění a politická debata

Migrace je v Řecku velmi citlivým tématem, zejména v regionech, které jsou nejvíce zasažené příjezdy – například na ostrovech Lesbos, Chios a Samos. V těchto oblastech panuje silné napětí mezi místním obyvatelstvem a migranty. Veřejné mínění je rozdělené – část populace podporuje pomoc uprchlíkům, jiná požaduje striktní omezení migrace.

Politicky se téma objevuje napříč spektrem a výrazně ovlivňuje domácí i evropskou politiku země.

Shrnutí

Řecko je jedním z nejexponovanějších států v rámci nelegální migrace do EU. Přestože podniká kroky k modernizaci azylového systému a spolupracuje s evropskými institucemi, naráží na limity své kapacity a nedostatečnou podporu ze strany ostatních členských států. Migrační otázka zde zůstává politicky i společensky výbušným tématem a představuje dlouhodobou výzvu pro stabilitu a solidaritu v rámci Unie.

7.6 Španělsko

Postavení v migračním systému EU

Španělsko patří mezi klíčové vstupní země nelegální migrace do Evropské unie, zejména díky své geografické poloze a blízkosti k severní Africe. Zvláště exponované jsou Kanárské ostrovy, pobřeží Andalusie a oblasti Ceuty a Melilly. V posledních letech se zvyšuje počet migrantů využívajících tzv. atlantickou trasu, tedy nelegální přepravu z afrického pobřeží (zejména z Mauritánie, Maroka a Senegalu) na Kanárské ostrovy. Španělsko se tak stává nejen cílovou, ale i tranzitní zemí pro migranty směřující do dalších částí Evropy.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

V roce 2023 evidovalo Španělsko více než 56 000 nelegálních vstupů, především po moři. Tento počet představuje výrazný nárůst oproti předchozím letům a svědčí o zvyšující se atraktivitě této trasy. Počet žádostí o azyl v témže roce přesáhl 160 000, čímž se Španělsko zařadilo mezi tři nejvytíženější státy EU z hlediska azylové agendy. Míra uznání žádostí o azyl se pohybuje přibližně kolem 30 %, přičemž úspěšní bývají zejména žadatelé ze Sýrie, Afghánistánu, Kolumbie a Venezuely. [29]

Politický přístup a legislativa

Španělská migrační a azylová politika se opírá o národní zákony, které transponují evropské směrnice, přičemž správu systému zajišťuje Ministerstvo vnitra a podřízené orgány. Přístup státu kombinuje důraz na respektování lidských práv a humanitárních standardů s potřebou ochrany hranic. V posledních letech Španělsko posílilo dozor na hranicích a zintenzivnilo spolupráci s Marokem a dalšími africkými státy. Zároveň se zde objevují snahy o reformu azylových procedur, které jsou dlouhé a přetížené. Španělsko pravidelně čelí kritice kvůli tzv. “pushbackům” na hranicích v Ceutě a Melille.

Detence a návraty

Španělsko využívá detenční zařízení (tzv. CIE – Centros de Internamiento de Extranjeros), kde mohou být zadržováni nelegální migranti do doby vyhoštění. Maximální doba detence je 60 dní, přičemž její využití je poměrně běžné. Nicméně efektivita návratové politiky zůstává omezená – úspěšnost návratů se dlouhodobě pohybuje pod 25 %. Hlavními překážkami jsou nedostatek identifikačních dokumentů, odpor migrantů spolupracovat s úřady a obtížná spolupráce s některými zeměmi původu, zejména v subsaharské Africe.

Spolupráce s Frontexem a EU

Španělsko aktivně spolupracuje s agenturou Frontex a účastní se operací na moři, zejména v oblasti Gibraltarského průlivu a Kanárských ostrovů. Podílí se rovněž na evropské návratové politice a podporuje posílení společného azylového systému. Zároveň prosazuje větší míru finanční podpory ze strany EU pro státy, které nesou hlavní břemeno ochrany hranic. Spolupráce s Marokem, Mauritánií a Senegalem je pro Španělsko klíčová a patří mezi pilíře jeho migrační politiky.

Veřejné mínění a politická debata

Téma migrace vnímá španělská veřejnost rozporuplně. Zatímco část společnosti zdůrazňuje potřebu humanitárního přístupu, jiná vnímá migraci jako bezpečnostní či ekonomickou hrozbu. V politickém prostoru se objevují jak hlasy podporující větší otevřenost a integraci, tak i silící tlak na přísnější kontrolu hranic a repatriace. Nárůst nelegálních vstupů v posledních letech přispěl k intenzivnější debatě o efektivitě ochrany hranic, bezpečnosti a fungování azylového systému.

Shrnutí

Španělsko je jednou z hlavních vstupních bran nelegální migrace do EU, zejména z oblasti západní a subsaharské Afriky. Navzdory humanitárně orientovanému rámci čelí praktickým výzvám – přetíženým procedurám, nízké efektivitě návratů a tlaku na spolupráci s africkými zeměmi. Politicky se Španělsko snaží vyvažovat solidaritu s unijním rámcem a potřebu ochrany své jižní hranice, čímž se stává důležitým hráčem v debatě o evropské migrační politice.

7.7 Maďarsko

Postavení v migračním systému EU

Maďarsko leží na tzv. západobalkánské migrační trase, která spojuje jihovýchodní Evropu s jejími středními a západními částmi. Zejména v roce 2015 hrálo Maďarsko klíčovou roli jako tranzitní země pro desítky tisíc migrantů směřujících přes Srbsko do Rakouska, Německa a dalších západoevropských zemí. Tato zkušenost vedla k zásadnímu přehodnocení přístupu maďarské vlády k migraci. Od té doby Maďarsko razí jednu z nejtvrdějších a nejvíce restriktivních migračních politik v EU, založenou na ochraně státní suverenity, fyzickém zajištění hranic a odmítnutí relokačních mechanismů.

Počet nelegálních vstupů a žádostí o azyl

V roce 2023 evidovalo Maďarsko přibližně 270 000 pokusů o nelegální překročení hranice, zejména na jihu země (hranice se Srbskem). Drtivá většina těchto případů byla policií nebo armádou zadržena a migranti byli bez formálního řízení vytlačeni zpět mimo území státu. Počet podaných žádostí o azyl byl extrémně nízký – jen v jednotkách až desítkách za celý rok. To je důsledek změny legislativy, podle níž lze v Maďarsku podat žádost o mezinárodní ochranu pouze na maďarském zastupitelském úřadě mimo území EU. Tento systém v praxi téměř znemožňuje přístup k azylovému řízení. [29]

Politický přístup a legislativa

Maďarská legislativa prošla po roce 2015 výraznou transformací. Vláda zavedla výjimečný stav kvůli migrační krizi, který trval až do roku 2023, a přijaté zákony zásadně omezily možnost vstupu i pobytu pro osoby bez povolení. Kromě fyzického zabezpečení hranice pomocí plotu a kamerových systémů Maďarsko přijalo tzv. systém „tranzitních zón“, kde mohli být žadatelé o azyl zadržováni až do rozhodnutí. Tento model byl později shledán v rozporu s právem EU, což vedlo k jeho zrušení, avšak současná praxe i nadále vylučuje běžné přístupy k azylu. Maďarsko odmítá relokační kvóty, a několikrát čelilo žalobám ze strany Evropské komise za porušování unijní legislativy.

Detence a návraty

Maďarský systém je nastaven na okamžité zabránění vstupu a vytlačení migrantů mimo území státu, čímž fakticky obchází nutnost řešit detenci a návraty formálně. Osoby zadržené při nelegálním překročení hranic bývají podle zákona o vnější ochraně hranic bezprostředně doprovázeny zpět do tzv. vnějšího prostoru (např. Srbska), a to bez možnosti podat žádost o

ochranu. V praxi je návratová politika téměř irelevantní, protože většina osob není administrativně zaevidována jako azylant nebo nelegální cizinec.

Spolupráce s Frontexem a EU

Maďarsko se sice formálně účastní činnosti agentury Frontex, avšak jeho spolupráce s unijními institucemi v oblasti migrace je napjatá. V minulosti se Maďarsko opakovaně postavilo proti návrhům na povinné přerozdělování žadatelů o azyl a několikrát vetovalo iniciativy v oblasti reformy azylového systému. Evropský soudní dvůr v několika rozsudcích konstatoval, že Maďarsko porušuje právo EU, zejména pokud jde o odmítání přístupu k azylovému řízení a automatizované pushbacky. Frontex v roce 2021 dokonce pozastavil svou operaci na maďarském území kvůli nesouladu s evropským právem.

Veřejné mínění a politická debata

Veřejná debata v Maďarsku je dlouhodobě silně ovlivněna vládní kampaní proti nelegální migraci. Téma je pravidelně využíváno v politické komunikaci a prezentováno jako bezpečnostní a kulturní hrozba. Vláda buduje obraz Maďarska jako „ochránce evropské civilizace“ a migraci spojuje s terorismem, kriminalitou a rozpadem národní identity. Tento postoj nachází podporu u významné části obyvatelstva, a přispívá k tomu, že migrace zůstává jedním z nejvýraznějších prvků domácí i zahraniční politiky Maďarska.

Shrnutí

Maďarsko představuje v rámci EU krajní přístup k řešení nelegální migrace – důsledné uzavření hranic, minimální přístup k azylovému řízení a tvrdé vnější poselství. Tento model je v rozporu s některými zásadami práva EU, ale zároveň efektivně snižuje počet osob, které na jeho území zůstávají. Maďarská politika přináší otázky týkající se rovnováhy mezi ochranou hranic a právními závazky v oblasti lidských práv a azylu a je často předmětem právních i politických sporů v rámci Unie. [30]

8 SYNTÉZA KOMPARAČNÍ ANALÝZY ROZDÍLŮ A SPOLEČNÝCH RYSŮ JEDNOTLIVÝCH STÁTŮ

Komparativní analýza vybraných členských států Evropské unie ukázala, že ačkoli existuje jednotný právní rámec v oblasti nelegální migrace, jeho uplatnění se mezi jednotlivými zeměmi výrazně liší. Rozdíly nejsou pouze důsledkem geografické polohy nebo velikosti státu, ale odrážejí také politickou orientaci vlád, institucionální kapacity, veřejné mínění a historické zkušenosti s migrací.

Geopolitická pozice a zatížení

Z hlediska migračních toků se státy dělí na tři hlavní skupiny:

- Vstupní (tzv. frontové) státy – jako Itálie, Řecko a Španělsko – čelí přímému migračnímu tlaku z vnějších hranic EU. Jsou prvními zeměmi, kde migranti vstupují na území Unie, a proto nesou hlavní zátěž v oblasti registrace, zajištění a azylového řízení.
- Cílové státy – především Německo a Francie – mají rozvinuté azylové systémy a každoročně přijímají vysoký počet žadatelů o mezinárodní ochranu. Tyto země řeší zejména integraci, opakované žádosti a dlouhodobý pobyt osob, které nebyly navráceny.
- Středoevropské a tranzitní státy – jako Česká republika a Maďarsko – nejsou primárním cílem migrace, ale často se nacházejí na trasách nelegálních přechodů. Jejich politika je orientována spíše na prevenci, detenci a bezpečnostní opatření.

Přístup k azylu a azylové procedury

Zatímco Německo, Francie a Španělsko uplatňují relativně otevřený přístup a ročně zpracovávají desítky tisíc žádostí o azyl, Česká republika a Maďarsko se profilují jako státy s velmi restriktivním přístupem – s nízkým počtem žádostí a nízkou mírou uznání. Řecko a Itálie se pohybují mezi těmito přístupy – jejich systémy jsou přehlcené a často fungují v nouzovém režimu.

Míra uznání žádostí se také výrazně liší: zatímco Řecko uděluje mezinárodní ochranu v průměru více než 60 % žadatelů, Česko nebo Maďarsko zůstávají hluboko pod hranicí 20 %, přičemž v Maďarsku je azyl téměř nedostupný.

Efektivita návratové politiky

V oblasti návratů existují rovněž značné rozdíly. Česká republika dosahuje poměrně vysoké návratovosti (až 50 %), zatímco Itálie, Řecko a Španělsko vykazují méně než 25 %.

Německo se nachází ve středním pásmu. Maďarsko je specifické tím, že návraty formálně neřeší – většina osob je bez formálního řízení vytlačena zpět přes hranici.

Návratovou efektivitu snižuje nedostatek spolupráce s třetími zeměmi, chybějící doklady, dlouhá řízení i odpor migrantů spolupracovat. Státy se liší i v přístupu k dobrovolným návratům a využívání detenčních zařízení pro zajištění vyhoštění.

Detence a její využívání

Zatímco státy jako Itálie, Španělsko nebo Řecko detenci běžně využívají a mají k tomu rozsáhlé kapacity, Německo ji uplatňuje spíše selektivně a omezeně. V České republice se detence používá poměrně pravidelně, ale za relativně dobrých podmínek. Maďarsko je výjimkou – standardní detence byla nahrazena okamžitým vytlačováním migrantů, bez administrativního řízení a přístupu k právní ochraně.

Spolupráce s Frontexem a EU

Většina sledovaných států se aktivně účastní činnosti agentury Frontex a podporuje její posilování. Německo a Francie patří k hlavním přispěvatelům, zatímco Řecko a Itálie jsou klíčovými příjemci pomoci. Česká republika podporuje Frontex personálně i politicky. Maďarsko se sice formálně účastní, ale jeho přístup k evropské migrační politice je konfliktní – Frontex v roce 2021 ukončil operace na jeho území kvůli nesouladu s právem EU.

Veřejné mínění a politická rovina

Migrace je citlivé politické téma ve všech sledovaných zemích, ale intenzita a charakter debaty se liší. V Německu a Francii dochází k silné polarizaci společnosti, v Itálii je migrace trvalou součástí politické agendy. V Řecku je silné regionální napětí zejména na ostrovech. V České republice a Maďarsku převažuje negativní obraz migrace, často rámovaný jako hrozba pro národní bezpečnost a identitu. Tyto postoje se promítají do přijaté legislativy i do ochoty spolupracovat v rámci EU.

9 NÁVRH OPATŘENÍ PRO POLITIKU EU

Komplexní analýza rizik spojených s nelegální migrací v prostoru Evropské unie, založená na metodice matice pravděpodobnosti a dopadu, ukázala na rozsáhlou škálu ohrožení, která se promítají do bezpečnostního, institucionálního, sociálního, politického i geopolitického rámce Unie. V rámci této kapitoly bylo identifikováno 33 konkrétních rizik, z nichž více než 60 % dosáhlo hodnocení „vysoké“ nebo „kritické“. To jednoznačně ukazuje na systémovou zranitelnost EU vůči fenoménu nelegální migrace, pokud nebude situace řešena s odpovídající komplexností, koordinací a politickou vůlí. Nejzávažnější hrozby se objevily v těchto oblastech:

- Institucionální selhání – nefunkční návratová politika, nedostatečná spolupráce s třetími zeměmi, nízká schopnost přezkumu žádostí o azyl.
- Politická polarizace a populismus – zneužívání migrace v předvolebním boji, rozklad mezistátní solidarity, narušení důvěry v EU.
- Bezpečnostní výzvy – aktivity organizovaného zločinu, riziko radikalizace, obchod s lidmi. • Sociální napětí a kulturní uzavřenost – segregace komunit, zátěž veřejných služeb, vykořisťování migrantů, stigmatizace.
- Geopolitické tlaky – migrace jako hybridní zbraň třetích států, diplomatická manipulace, informační válka.

Tyto hrozby jsou vzájemně provázané – politická slabost zhoršuje institucionální reakci, což vede ke společenskému napětí, které je následně využíváno populisty a nepřátelskými státy. Tato kaskáda rizik ukazuje, že migrační otázku nelze řešit odděleně od širších bezpečnostních, zahraničněpolitických a společenských procesů.

Na základě výsledků této analýzy lze formulovat následující doporučení pro politiku EU a jejích členských států:

1. Zavést celoevropský rámec pro analýzu rizik v oblasti migrace

Je nezbytné institucionalizovat pravidelné a metodologicky jednotné hodnocení migračních rizik na úrovni celé EU. Tento rámec by měl být koordinován Evropskou komisí ve spolupráci s Frontexem a EASO a měl by sloužit jako podklad pro rozhodování o rozdělování finančních i lidských zdrojů.

2. Reformovat návratovou politiku a posílit repatriace

Zvýšit efektivitu návratového řízení prostřednictvím centralizace (např. pod Frontexem), standardizace postupů, digitalizace a přímé vyjednávací kapacity EU se státy původu. Potřebná je i větší právní a humanitární vyváženost v návratovém režimu.

3. Budovat odolnost vůči hybridním hrozbám

Evropská unie by měla migraci explicitně zařadit mezi možné vektory hybridních útoků. Potřebné jsou nástroje pro rychlou diplomatickou reakci, strategickou komunikaci, a obranné kapacity na úrovni hranic, institucí a veřejného prostoru.

4. Posílit mezistátní solidaritu a sdílenou odpovědnost

Relokační mechanismy musí být nejen závazné, ale i flexibilní a realistické. Je nutné posílit motivace pro účast na solidaritě a sankcionovat trvalé odmítání odpovědnosti. Unie musí vyslat jasný signál, že ochrana vnějších hranic je společnou povinností.

5. Zajistit důstojné podmínky pro integraci a ochranu zranitelných

Jedním z klíčových předpokladů dlouhodobého zvládnutí migrace je dostupná a kvalitní integrace. EU by měla posílit podporu jazykových kurzů, inkluzivního vzdělávání, zaměstnávání a komunitních projektů.

6. Reformovat strategii veřejné komunikace o migraci

Zamezit šíření strachu a dezinformací o migraci prostřednictvím veřejnoprávních médií, osvětových kampaní a důrazu na fakta. Instituce EU by měly zaujmout proaktivní roli v kultivaci veřejného diskurzu.

7. Zavést krizové scénáře a prediktivní modely

EU musí být schopna předvídat a modelovat možné migrační vlny na základě geopolitických, klimatických a bezpečnostních indikátorů. Tyto predikce by měly být propojeny s připravenostními plány na národní i unijní úrovni.

8. Zavést digitální nástroje pro správu migračních dat

Evropská unie by měla investovat do interoperabilních informačních systémů, které propojí azylovou, vízovou, návratovou a policejní databázi. Modernizace IT infrastruktury umožní efektivnější řízení toku migrantů, sníží administrativní zátěž a zamezí vícenásobným žádostem či ztrátě informací mezi státy.

9. Posílit rozvojové partnerství se zeměmi původu

Klíčovou roli při snižování migračního tlaku hrají socioekonomické podmínky v zemích původu. EU by měla důsledněji propojit migrační politiku s rozvojovou spoluprací, zejména v oblasti vzdělávání, zaměstnanosti a posilování veřejné správy. Taková partnerství musí být podmíněna reálnou spoluprací při návratech a prevenci nelegálního odchodu.

10. Podporovat komunitní integraci skrze samosprávy a nevládní sektor

Místní samosprávy hrají klíčovou roli v každodenní práci s migranty. EU by měla vytvářet grantové programy na podporu lokálních integračních projektů, zaměřených na jazykové kurzy, mentoring, komunitní centra a mediaci mezi migranty a většinovou společností.

11. Zajistit standardizaci humanitárních podmínek v přijímacích centrech

Unie by měla přijmout závazné minimální standardy pro podmínky v detenčních a azylových zařízeních napříč EU. Tím se sníží rozdíly mezi státy, zabráni se nehumánnímu zacházení a omezí se motivace k sekundární migraci mezi členskými státy.

12. Vytvořit evropský krizový tým pro migrační pohotovost

V návaznosti na zkušenosti z krizí (např. Řecko 2015, Bělorusko 2021) by měla EU zřídit stálou expertní jednotku pro rychlou reakci na mimořádné migrační situace. Tento tým by koordinoval podporu v zasažených zemích, zajišťoval logistiku, právní asistenci a spolupráci s mezinárodními organizacemi.

13. Monitorovat dopad migrační politiky na základní práva

Jakýkoli návrh a opatření v oblasti nelegální migrace by měl být průběžně hodnocen z hlediska souladu s Listinou základních práv EU a mezinárodním právem. Komise by měla každoročně vydávat zprávu o dopadu migračních politik na lidskou důstojnost, spravedlivý proces a přístup ke službám.

Tato analytická kapitola ukázala, že nelegální migrace do EU je více než jen otázkou azylových formulářů a detencí – je to komplexní a dynamická výzva, která testuje schopnost Unie fungovat jako jednotný celek, hájit své hodnoty a chránit své obyvatelstvo i přicházející osoby.

Bez důsledné analýzy rizik a bez následného politického rozhodnutí, které na základě této analýzy přetaví hrozby v řešení, zůstane migrační politika EU nefunkční, reaktivní a

zranitelná. Tato práce nabízí konkrétní model, jak k rizikům přistupovat. Je na politických aktérech, aby s těmito poznatky pracovali odpovědně, dlouhodobě a ve prospěch celé Unie.

SHRNUTÍ PRAKTICKÉ ČÁSTI

Praktická část diplomové práce představila podrobnou analýzu přístupů vybraných členských států EU k problematice nelegální migrace, zhodnotila efektivitu dosavadních národních a unijních opatření a provedla aplikovanou analýzu souvisejících rizik. Na základě těchto výstupů lze vyvodit několik klíčových závěrů, které jsou důležité jak pro akademické zpracování problematiky, tak pro tvorbu praktické migrační politiky.

Komparativní přehled sedmi států – České republiky, Německa, Francie, Itálie, Řecka, Španělska a Maďarska – ukázal, že přístup k nelegální migraci se výrazně liší v závislosti na geopolitickém postavení, historických zkušenostech, vnitrostátní politické situaci a míře zapojení do evropských struktur. Zatímco státy jako Itálie, Řecko či Španělsko čelí přímému migračnímu tlaku na svých vnějších hranicích a jsou nuceny řešit otázky záchytu, registrace a humanitární pomoci, vnitrozemské státy (např. Česká republika, Maďarsko) mají tendenci zaměřovat se více na bezpečnostní a restriktivní přístupy. Německo a Francie kombinují integrační politiku s výrazným důrazem na kontrolu sekundární migrace.

Navzdory těmto rozdílům však mezi státy existují i shodné rysy – všechny uznávají důležitost ochrany vnějších hranic, stále častěji zpochybňují funkčnost dublinského systému a ve většině případů se opírají o spolupráci s agenturou Frontex. Zároveň se ukázalo, že absence jednotné politiky na úrovni EU vytváří prostor pro nekoordinované jednání, zvyšuje systémové napětí a prohlubuje nedůvěru mezi státy.

Nejzásadnějším přínosem praktické části byla však komplexní analýza rizik, která umožnila zhodnotit, jaká hrozby vyplývají z nelegální migrace pro jednotlivé oblasti fungování EU. Na základě dvoufaktorové matice (pravděpodobnost × dopad) bylo hodnoceno 33 rizik napříč pěti kategoriemi: bezpečnostní, institucionální, sociální, politická a geopolitická. Výsledky ukázaly, že většina identifikovaných hrozeb se pohybuje na úrovni vysokého až kritického rizika, což svědčí o strukturální slabosti systému.

Zásadní poznatek z analýzy spočívá v tom, že rizika se vzájemně posilují a přelévají napříč kategoriemi. Například nefunkční návratová politika (institucionální riziko) zvyšuje zátěž na veřejné služby (sociální riziko), což následně vede k růstu napětí a populistických nálad (politické riziko). Stejně tak geopolitické zneužívání migrace může vyvolat akutní bezpečnostní hrozby, které ohroží stabilitu hranic a důvěru veřejnosti.

Doporučení, která byla formulována na základě této analýzy, zdůrazňují potřebu integrovaného přístupu, který by spojoval azylovou a návratovou politiku s oblastmi

strategické komunikace, zahraničních vztahů a správy hranic. EU by měla zavést pravidelné hodnocení rizik, vytvořit mechanismy odolnosti vůči nátlakovým strategiím a investovat do legálních migračních cest i struktur pro důstojné a spravedlivé zpracování žádostí o ochranu.

Z praktické části tak vyplývá, že nelegální migrace je výzvou, která přesahuje rámec jednotlivých států i krátkodobých řešení. Vyžaduje dlouhodobou strategii, vyvážený přístup mezi bezpečností a solidaritou a posílení důvěry nejen mezi členskými státy, ale i mezi státy a jejich občany. Bez těchto prvků nebude možné vybudovat migrační politiku, která bude efektivní, humánní a odolná vůči výzvám 21. století.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se věnovala analýze politik a opatření Evropské unie v oblasti nelegální migrace, a to jak z pohledu právního rámce a institucionálního nastavení, tak z hlediska praktické efektivity jednotlivých přístupů členských států a souvisejících rizik. Migrace, a především její nelegální forma, se ukázala jako jedno z nejvýznamnějších a nejvíce polarizujících témat současné evropské politiky, které má zásadní dopad nejen na bezpečnostní sféru, ale i na institucionální stabilitu, společenskou soudržnost a v neposlední řadě i na mezinárodní vztahy Unie.

V teoretické části práce byly vymezeny základní pojmy, příčiny a faktory nelegální migrace, historický vývoj tohoto jevu v evropském prostoru a klíčové právní a institucionální nástroje EU, jako je dublinský systém, schengenský hraniční kodex, směrnice o navracení nebo činnost agentury Frontex. Zároveň byla představena metodika analýzy rizik jako odborný rámec pro identifikaci hrozeb v oblasti nelegální migrace, která se následně stala ústředním nástrojem praktické části.

Praktická část diplomové práce byla rozdělena do několika bloků: nejprve bylo analyzováno a komparováno sedm vybraných členských států (Česká republika, Německo, Francie, Itálie, Řecko, Španělsko a Maďarsko), u kterých byly sledovány parametry jako počty nelegálních migrantů, přístup k azylu, návratová politika, spolupráce s Frontexem a politické klima. Následně byla na základě vytvořené matice provedena detailní analýza 33 identifikovaných rizik, rozdělených do pěti hlavních kategorií: bezpečnostní, institucionální, sociální, politická a geopolitická.

Z této analýzy vyplynulo, že většina hodnocených rizik dosahuje úrovně vysokého až kritického dopadu, přičemž nejzávažnějšími oblastmi jsou selhávání návratové politiky, nárůst populismu a extremismu, geopolitické zneužívání migrace jako nástroje nátlaku, ztráta důvěry veřejnosti v EU a přetížení veřejných institucí. Ukázalo se, že rizika nejsou izolovaná, ale vzájemně propojená – systémová slabina v jednom segmentu vytváří podmínky pro eskalaci hrozeb v jiných oblastech.

Na základě syntézy poznatků byla formulována doporučení zaměřená na posílení strategické odolnosti EU. Mezi nejdůležitější patří vytvoření jednotného rámce pro analýzu rizik, reforma návratové politiky, zavedení krizových scénářů a prediktivních modelů, aktivní strategická komunikace a důslednější práce s veřejným míněním, posílení mezistátní solidarity a komplexní integrace osob s legálním pobytem.

Práce tímto dokládá, že nelegální migraci nelze chápat pouze jako logistický nebo správní problém, ale jako strategickou výzvu pro evropský projekt jako celek. Schopnost čelit této výzvě bude do značné míry rozhodovat o tom, zda Evropská unie dokáže naplnit své hodnoty, udržet si důvěru občanů a zůstat stabilním a bezpečným prostorem i v turbulentních mezinárodních podmínkách.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] The UN Refugee Agency. Global Trends [online]. [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.unhcr.org/us/sites/en-us/files/2024-06/global-trends-report-2023.pdf>
- [2] European Commission. Migrace a vnitřní věci [online]. 2023 Dostupné z: https://csu.gov.cz/metodika-nelegalni-migrace?utm_source [cit. 2025-05-26].
- [3] Český statistický úřad. Metodika - nelegální migrace [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://csu.gov.cz/metodika-nelegalni-migrace?utm_source
- [4] Ministerstvo vnitra ČR. Nelegální migrace [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/migrace/clanek/nelegalni-migrace-v-ceske-republice.aspx?u>
- [5] Sciencedirect. Nelegální imigrace [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/illegal-immigration?utm_source=
- [6] EMM2. Hnací síly mezinárodní migrace [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://emm.iom.int/handbooks/global-context-international-migration/drivers-international-migration?utm_source
- [7] Evropský parlament. Proč lidé migrují. [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20200624STO81906/exploring-migration-causes-why-people-migrate?utm_source
- [8] Rabat report. Irregular migration [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://www.rabat-process.org/en/document-repository/64-meeting-reports-conclusions/15-meeting-report-thematic-meeting-on-the-root-causes-of-irregular-migration/download?utm_source
- [9] IOM UN Migration. Migration report [online]. 2022 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://worldmigrationreport.iom.int/what-we-do/world-migration-report-2022>
- [10] Eurostat. Migrace a azyl [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/migration-asylum/asylum/visualisations>
- [11]] PPCE. Digitalizace migrační politiky [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://ppce.cz/digitalizace-migracni-politiky-bude-postupna-evoluce-nikoliv-revoluce/>
- [12] Nové Slovo. Nelegální migrace jako obchodní model [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://noveslovo.eu/historia/nelegalni-migrace-jako-obchodni-model/>

- [13] Evropský parlament. Azyl a migrace v EU [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/topics/cs/article/20170629STO78630/azyl-a-migrace-v-eu-fakta-a-cisla>
- [14] Evropský účetní dvůr. Integrace migrantů ze zemí mimo EU [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://www.eca.europa.eu/lists/ecadocuments/briefing_paper_integration_migrants/briefing_paper_integration_migrants_cs.pdf
- [15] Econstor. Empírické charakteristiky. [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/71628/1/741301474.pdf>
- [16] Frontex. Monitorování a analýza rizik [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-map/>
- [17] Frontex. Migrační trasy [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/migratory-routes/>
- [18] European institute of the Medittearean. Nelegální migrace, její motivace a důsledky [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.iemed.org/publication/irregular-migration-its-motivations-and-its-corollaries/>
- [19] European parliament. EU Legislation in Progress [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760365/EPRS_BRI\(2024\)760365_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2024/760365/EPRS_BRI(2024)760365_EN.pdf)
- [20] European commisssion. MIgrace a vnitřní věci [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/asylum-eu/country-responsible-asylum-application-dublin-regulation_en
- [21] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Schengenský hraniční kodex [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://mzv.gov.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/legislativa/schengensky_hranicni_kodex.html
- [22] ESIPA. SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2008/115/ES [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://esipa.cz/sbirka/sbsrv.dll/sb?DR=SB&CP=32008L0115#:~:text=2008%2F115>

- [23] Frontex. Boj proti zločinu [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/fighting-crime/cross-border-crime/>
- [24] Evropská komise. Rule of Law 2024 [online]. 2024 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://enlargement.ec.europa.eu/news/rule-law-report-2024-5th-edition-eu-better-equipped-face-rule-law-challenges-2024-07-24_en
- [25] Forced migration review. Abuses at Europe's borders [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.fmreview.org/destination-europe/breen/>
- [26] European Parliament. Terrorism in the EU [online]. 2023 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20250124STO26468/terrorism-in-the-eu-trends-terror-attacks-and-arrests-in-2023>
- [27] National gang center. Gangs and Human Trafficking [online]. 2023 [cit. 2025-05-26.] Dostupné z: <https://nationalgangcenter.ojp.gov/insights/47/gangs-and-human-trafficking>
- [28] EU agency for asylum. Background note for asylum [online]. 2022 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/2023-01/2022_11_background_note_national_security_public_order_expert_panel_en.pdf
- [29] Ministerstvo vnitra. Pakt o migraci a azylu [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/clanek/pakt-o-migraci-a-azylu-zakladni-informace.aspx>
- [30] Evropská rada. Rada Evropské unie. Migrační a azylová politika EU [online]. 2025 [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Pravděpodobnost vzniku rizika, zdroj vlastní	46
Tabulka 2 Závažnost dopadů, zdroj vlastní	46
Tabulka 3 Míra rizika, zdroj vlastní.....	47
Tabulka 4 Výsledné hodnoty rizik, zdroj vlastní	47
Tabulka 5 Idnetifikovaná možná rizika, zdroj vlastní.....	51
Tabulka 6 Znázornění jednotlivých rizik	52

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

EU Evropská unie

ČR Česká republika

AfD Alternativa pro Německo

SPD Svoboda a přímá demokracie

tzv. takzvaně

atd. a tak dále